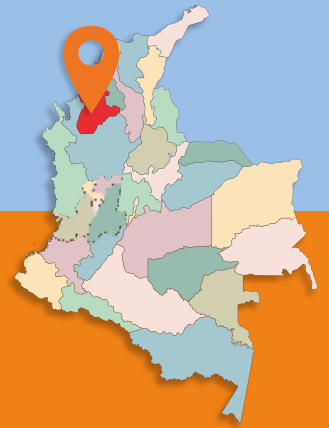

ALBOAN
ONG · Jesuita · Fundazioa

GATAZKARIK
GABEKO
TEKNOLOGIA

Kordobako hegoaldeko (Kolonbia) urre-meatzek eta tokiko erkidegoak, El Alacrán meatzearen kasua

Laguntzaileak

JUSTICIA EN MINERÍA
Una Red Jesuita de incidencia Global

Finantzaileak

Aurkibidea

Laburpen exekutiboa	3
Meatzeen inguruko politikaren eta arautegiaren testuingurua Kolonbian	6
Kolonbia: erauzketa sustatzeak, gatazkak indartu eta sakontzen ditu	6
Meatzaritza arautzen duen esparru orokorra Kolonbian	8
Meatzaritza informazioa eta formalizazioa	9
Urrezko meatzearen erregulazioa	11
Urre-meatzaritza kriminala	12
Talde etnikoen eskubideak eta meatze-erauzketa	13
Kordobako Hegoaldeko lurralde testuinguru laburra	14
Alto San Jorge: meatzaritzak zehartutako eremu gatazkatsua	15
Azpieskualdeko meatzaritza	17
Urre meatzaritza	18
El Alacrán meatzea	19
Meatzaritza motak El Alacránen	20
<i>Artisau meatzaritza</i>	20
<i>Iraupeneko meatzaritza tradizionala</i>	21
<i>Urre meatzaritza kriminala</i>	23
<i>Eskala handiko meatzaritza</i>	23
Alto San Jorgeko Zenú herria urre meatzaritzaren aurrean	24
Ondorio gisa: El Alacrán, urre erauzketaren inguruko gorabeherak eta gatazkak	26
Erreferentziak	30
Eranskina. PATRen eraikuntzan meatzaritzari buruzko lehenetsitako Ekimenak	34

Izenburua: Kordobako hegoaldeko (Kolonbia) urre-meatzeak eta tokiko erkidegoak, El Alacrán meatzearen kasua.

© **ALBOAN** Fundazioa

© CINEP/PPP

Egileak: Javier Lautaro Medina Bernal, Tatiana Cuenca Castelblanco, Catalina Serrano Pérez, Lorena Carrillo González

Data: 2019ko azaroa

Diseinua eta maketazioa: Marra, S.L.

Imprimaketa: Lankopi S.A.L.

Lege-gordailua: BI-02477-2019

Azaleko argazkia: Guillermo Otano

Barruko argazkiak: Javier Lautaro, Guillermo Otano

Laburpen exekutiboa

Kolonbiako urre-meatzaritzak iritzi publikoaren arreta erakarri du azken urteetan, bai etxeko mailan, bai nazioarteko mailan. Azken hamarkadan, garapen plan nazionaletan, esportatzeko aukerarik handiena duen hiru mineraletako bat gisa jasotzen da urrea Kolonbian, ikatza eta petrolioarekin batera. Nazioarteko merkatuetan prezioak duen egonkortasunari esker, oso erakargarria da atzerriko inbertitzaileentzat, baina baita elite nazional eta eskualdeko eliteentzat ere. Izan ere, irabazizko negoziotzat hartzeaz gain, hazkunde ekonomikorako funtsezko eragilea ere bada haientzat metal preziatua.

Hala ere, urrearen merkatuaren errealitatea oso bestelakoa da erauzketa eremuetan bizi diren erkidegoen ikuspegitik. Estatistika ofizialen atzetik, gatazka dinamika konplexuak daude, eta okerrera egiteko arriskuan daude beti. Eskala txikiko urre-ustiapenak ugariak diren lekuetan, askotan, desberdintasun eta pobrezia maila handiak daude, eta horrek, segurtasun falta eta eragile armatuak egotea ekartzen du. Alde batetik, ase gabeko oinarritzko premiek, eta bestetik, sare kriminal antolatuen egoteak, legez kontrako ekonomiak sortzea sustatzen du. Diotenez, urre-ekoizpen nazionalaren % 80a, jarduteko legezko baimenik ez duten ustiapenetatik dator. Hala ere, zalantza jatorriko urre hori, legezko zirkuituetan sartzen amaitzen du, portatzeko, trazabilitate sistema fidagarriak ezartzeko zailtasunengatik.

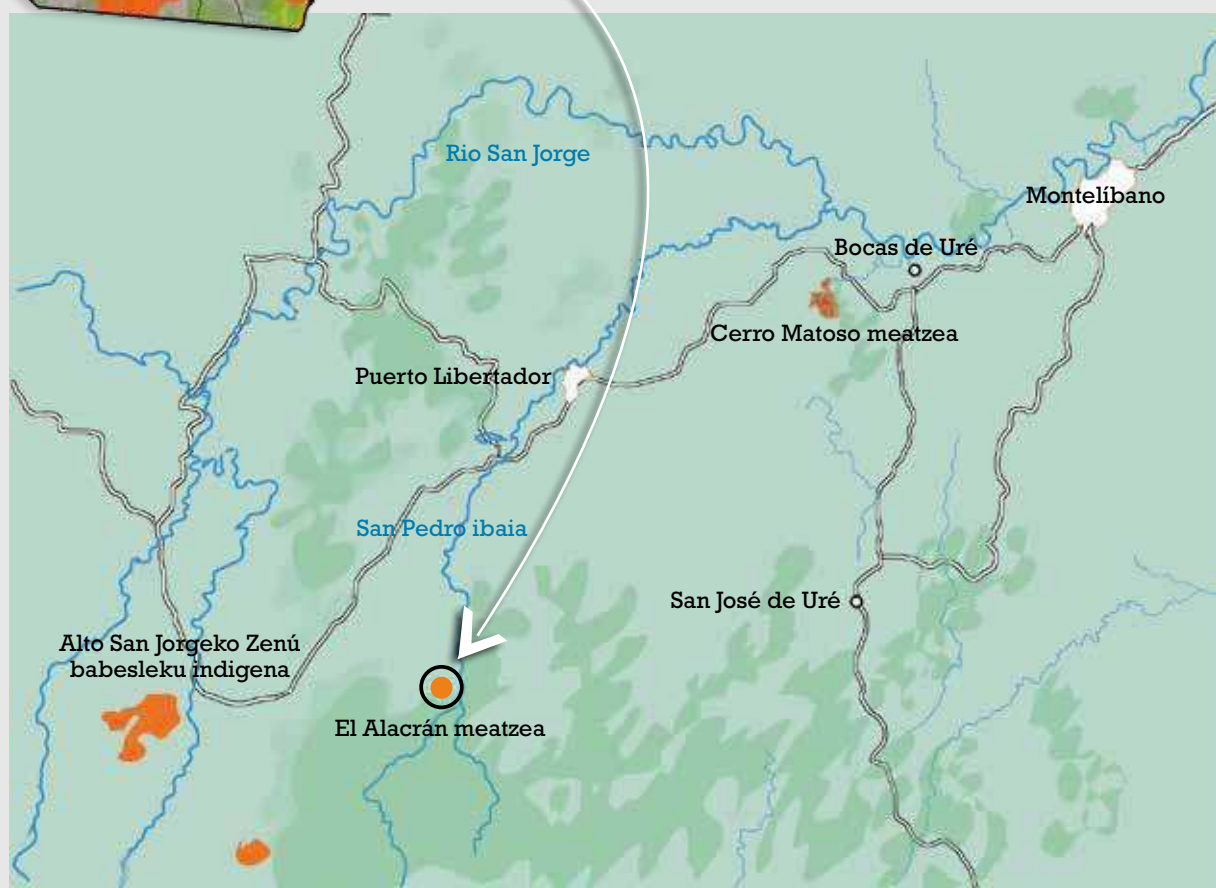
Ikerketa honetan, gobernuak eta FARC-EPek 2016ko azaroan Bake Akordioak sinatu ondoren, urre-meatzaritzak Kolonbian dituen arazo eta erronka nagusietako batzuk aztertzen dira. Kasu-azterketa baten bidez, El Alacráneko urre-meatzearena hain zuzen ere, Kordobako hegoaldeko geografia politiko konplexuaren azterketa zehatza egiten du, meatze-ustiategi hori eskualde horretan dagoelako. Landa-lurraldea da, tradizioz nekazaritza eta abeltzaintzako izan dena. Azken hamarkadan nabarmen zabaldu da meatze-jarduera, alde batetik, artisau-ustiategi txikien eskutik, urrearen erauzketa nolabaiteko mekanizazio-maila eskuratzen joan direnak, eta bestetik, aire zabaleko meatze-ustiategi handien eskutik, hala nola Cerro Matosokoa, ferronikela erauzten duena. Beste adibide bat Minerales Córdoba S.A. konpainiak datozen urteetan ireki nahi duena da. Horren helburua, gaur egun El Alacrán meatzea kokatuta dagoen lurraldean dauden kobre-erreserbak ustiatzea da.

Ikerketa bi zatitan banatzen da. Lehen zatian, meatze-politikak eta jarduera hori arautzen duten arautegi-garapenak aztertzen dira. Hor, lege-esparruen kontraesanei eta urre-ustiapen informalak formalizatzea ekartzen dituen erronkei batik bat erreparatu zaie. Bigarren zatian, Kordobako hegoaldean dauden meatze-mota desberdinak aztertzen dira, baina bertako erkidegoetan dituen eraginetan nagusiki jartzen da arreta, Alto San Jorgeko babeslekuko Zenú herri indigenan bereziki. Amaitzeko, ondorio gisa, eskualdeko gatazka-gune nagusiak aztertu eta horiek ebazteko egon daitezkeen aukerak azaltzen dira.

Ikerketa Bakerako Ikerketa eta Hezkuntza Zentroak (CINEP/PPP) egin du, **ALBOAN** Fundazioak eskatuta, Garapenerako Lankidetzaren Euskal Agentziaren eta Bizkaiko Foru Aldundiaren funtsekin. Bi erakundeak Gatazkarik Gabeko Teknologia kanpainan lankidetzan aritzen dira, eta Jesusen Lagundiak sustatutako Justice in Mining eragin orokorreko sarearen barruan daude. Baterako lan honen esfortzuek eskualdean bake iraunkorra ezartzen laguntzea espero dugu.

Santa Marta
Rioacha
Barranquilla
La Guajira
Atlántico
Magdalena
Cartagena
Valledupar
Cesar
Sucre
Sincedejo
Monteria
Bolívar
Santander
Santander de
Cucuta
Cucuta
Bucaramanga
Arauca
Arauca
Antioquia
Santander
Boyacá
Casanare
Puerto Carreno
Quibdo
Medellín
Manizales
Boyacá
Yopal
Yopal
Risaralda
Caldas
Tunja
Cundinamarca
Vichada
Pereira
Armenia
Ibague
Bogotá
Villavicencio
Inirida
Cauca
Neiva
Meta
Guainía
Popayan
Huila
San José del Guaviare
Guaviare
Nariño
Pasto
Mocoa
Putumayo
Caquetá
Vaupés
Mitu
Amazonas
Leticia

Meatzeen inguruko politikaren eta arautegiaren testuingurua Kolonbian

Kolonbia: erauzketa sustatzeak, gatazkak indartu eta sakontzen ditu

Laurogeita hamarreko hamarkadatik erauzketa-garapenaren estiloa berrituz joan da Latino-amerikan. Eskualdean egondako gobernuak, oro har, zenbait justifikaziotekin, lehen mailako eredu esportatzaileari eutsi diote, sustrai eta garapen historikoak dituen (García Velandia, 2015a, 17-19. or.). Erauzketari irekitzeko prozesu honi esker, eredu neoliberala finkatu egin da duela hiru hamarkadatik Latinoamerikako eskualdean. Eredu horren barruan, Estatuak uko egiten dio inbertitzeko eginkizunari, eta kapital pribatu, nazional eta nazioarteko berriak eragin handiagoa izaten hasten dira, presio eta negoziazio politiko batzuen bidez, arautegian eta garapen nazionalaren inguruko erabakien hartzean¹.

Egiaztatu da eredu horrek, gaur egun, lehen bezala, ingurumen eta gizarte eraginak dituela lurraldeetan, eta eragindako biztanleen bizitza-baldintzek okerrera egitea ekartzen duela, norberaren eta taldearen funtsezko hainbat eskubide masiboki eta sistematiko-ki urratuz, nagusiki bizitza duinarekin eta erkidegoen antolaketa, mobilizazio eta partaidetzarekin zerikusia dutenak. Ondorio horiek eragin bereziak dituzte emakumeen eskubideetan, emakume, nerabe eta nesken aurkako patriarkaren indarkeria areagotzeaz gain, genero-desberdintasuna handiagotu ere egiten dutelako (Zenbait erakunde, 2016; Carvajal, 2016, 31-32 or.).

¹ Zenbait egilerentzat, hala nola Pardorentzat (2018), nazioz gairako gremio-aginteez egiten duten Estatuaren kooptazioa da, hala ere, garrantzitsua da ulertzea agintari horiek bertako eta eskualdeko aginteekin nahasten direla testuinguru bakoitzean (McKay & Golque, 2016) eta eremu bakoitzaren gatazka historikoekin.

Mende honen hasierarako, 2006ko krisi ekonomikoa ere gertatu zela², garaiko gobernuak gero eta nazioarteko kapital gehiago sartzeko atea ireki zuen, mineralak eskala handian erauzteko eta finantza-merkatu orokorretan komertzializatzeko. Herrialde meatzari gisa kanpoaldean egindako sustapen-lana izan zen. Horrez gain, inbertitzeko eta finkatzeko kanalak malgutu ziren, eta meatzaritza eskualde gehienetan hedatu eta sakondu zen. Azken hori, biztanleak -nekazariak, talde etnikoak eta hiriko biztanleak- eta ekosistema naturalak, gatazka armatuko dinamikak eta kasu askotan, bertako meatzaritza-ahalduntze kasuak (non hainbat gatazka sortu eta finkatzen diren) dauden lurraldeetan gertatu da eta gertatzen da. Gatazka horiek, herritarren [eta beren eskubideen] interes orokorraren eta xede gisa Estatuaren errenta nahia eta enpresa nazional eta atzeritar handien interes ekonomikoa asetzea duen meatze-politika baten arteko talkaren erakusgarri onak dira (Pardo, 2013, 194. or.).

Gaur egungo gobernuak errenta-ereduari eustea proposatu du, meatze-proiektu eta proiektu energetikoen onurek "behar handietarako" irtenbideak geldiaraziko dituztela arrazoituz. Horretarako, ekoizpena sustatzeko eta "ingurumenari begira, arduratsua, lehiakorra eta baliabide sortzailea den jarduerari" batean oinarrituz, azterketa handitzeko baldintzak sortzea proposatu du (Plangintzako

² XXI. mendearen hasieratik zenbait krisi gertatu edo berriro gertatu dira maila orokorrean: elikagaiena, energetikoa eta erregaiena, klimatikoa eta finantzarioa. Eredua zalantzan jarri gabe, horiei erantzuteko, urritasun imaginario bat ezartzen da, eta haren barruan, lurra eta baliabide naturalak behar bat bihurtzen dira kapitalismo aurreraturako, eta hegoaldeko herrialde orokorrek, inbertsio berrietarako gune izatera pasatzen dira, kapitalismo orokorrean pilaketa primitiboko prozesuak berriro eginez (Sauer & Borrás, 2016). Funtsean, merkatu kapitalisten harremanen eta hondakinen etengabeko pilatze prozesuaren hedapena da (Harvey, 2003). Horren ondorioz, inbertsio edo kapitala mugitzeko aukera berri eta seguruagoak bilatzen dira. Horrez gain, inbertitzaileak (pentsio-funtsak eta finantza-sektoreko enpresak) dibertsifikatzen dira).

Sail Nazionala –DNP–, 2018, 698. or.)³. Hori, jarduera horien onurak lurraldeek beren gain hartzen dituzten gizarte- eta ingurumen-kostuekin ez datozela bat onartzen duen arren. Kostuek, lurraldeko erakundeek kudeatzeko eta arintzeko dituzten gaitasunak gaintitzen dituzte, eta industria honen ingurumen-eraginek tentsioak eragiten dituzte (DNP, 2018, 701. or.). Baieztapen horiek, hots, meatzaritzaren ondoriozko ingurumen eraginak garapenaren legez kontraktasunak ekartzen dituela, eta ez jarduerak berak, narratiba ofizialaren eta enpresa pribatuaren zatitzat hartu behar dira. Halaber, azken hiletan, *fracking* teknika erabiltzeko atea ireki dute, konbentzionalak ez diren ustiategiak ustiatzeko.

Erauzketa-mugimendu honen aurrean⁴ hainbat gizarte mobilizazio egin dira herrialdean, eta ekintza juridikoez ere baliatu dira, lurraldea meatze eta hidrokarburoen erauzketaren aurka defendatzeko estrategia gisa. Halaber, zuzenean Konstituzio Politikora jo da, eta herritarren partaidetza-mekanismoetara eta udal kontzejuetarako ezarritako eginkizunetara bereziki, tokiko esparrutik, herri kontsulten bidez, erauzketa-eredua lehenesten duen politika nazionala gelditzeko (Negrete, 2017, 5. or.). Gaur

3 2017. urtearen amaierarako, Kolonbian 8.375 meatze-titulu emanda zeuden, eta horiek, ustiatzen ari zen lurralde nazionalaren azaleraren % 2,67, eraiki eta muntatzen ari zenaren % 0,66 eta aztertzen ari zenaren % 0,23 ekartzen zuten. Meatze-politikaren barruan, zenbait mineral, hala nola urrea, zilarra, kobrea, burdina eta esmeraldak, estrategikotzat hartu dira (Meatzaritzako Agentzia Nazionala –ANM–, 2018a, 10. or.).

4 Kolonbiaren aldeko Foro Nazionalaren datuen arabera (2017), tituluen ematean gertatutako igoera nabaria da, izan ere, 2.711 titulutik 9.602 titulura pasa dira 2004tik 2015. urtera. Halaber, Meatze Garapenerako Plan Nazionalan, 2006an kaleratutako 2019. urteko ikuspegiari, pixkanaka meatze-industria bultzatzea proposatu zen, eta helburu gisa, ikatz erauzketa bikoiztea eta metal prezia- tuena laukoiztea (Meatze Plangintza Energetikoko Unitatea –UPME–, 2006, 77-78. or.) ezarri zuten. Dokumentu honetan, bertako erkidegoetako interesak nazio eta nazioarteko interesekin bateratzeko beharra adierazten da, enpleguari eta baliabideei dagokienez, meatzaritzak izan ditzakeen onurei lehentasuna emanaz (UPME, 2006, 69. or.).

egun, ingurumen gatazkekin lotutako mobilizazio horiek, tokiko eta nazioko garapenaren, lurraldeko ingurumen antolamenduaren, ezagutza ekoizpenaren eta herritarren partaidetzaren⁵, definizioak eztabaidatzeko ahalmen handiko gizarte agertokia ekartzen dute, Estatu ez delako gai eginkizunak betetzeko, erkidegoen eskubideak bermatzen dituen erauzketarena ez den beste eredu bat sortzeko. Hala ere, erkidegoek sortzen dituzten lurraldeko antolamendu-proposamenek gizarte lidergoen eta oinarriko erakundeen aurkako indarkeria-testuinguruei ere aurre egiten diete.

Hori gertatzen den bitartean, Kolonbiako Indar Armatu Iraultzaileekin (FARC-EP) 2016ko azaroan sinatutako Bake Akordioaren neurriak pixkanaka txertatzen dira, eta askotan, baita gelditu ere. Neurri horiek, lurraldeko bakea sortzeko eta landa-biztanle behartsuen eskubideak bermatzeko sinatu ziren. Besteak beste, herrialdeko gizarte-gatazken jatorriari eta arrazoiari buruz gogoeta egitea ekartzen du, izan ere, horien ondorioz desberdintasuna gertatzen da lurra eskuratzeko aukeran, eta lurraldearen gizarte eta ingurumen antolamendua oso urria da. Bake Akordioak zuzenean meatzaritza aipatzen ez badu ere (legez kontrako ekonomia-moduen aurkako borrokan bakarrik), horien artean meatzaritza kriminala dagoela -ohiko artisaumeatzaritza halakotzat ezin dela hartu ohartaraziz-, tokiko erkidegoen partaidetza handiarekin, lurraldearen antolamenduan aurrera egin behar dela eta ingurumena babesteko neurriak hartu behar direla nabarmenki aipatzen da.

5 Gatazka horrek arlo judizialean ere eragina izan du: 2010. eta 2017. urteen artean 25 epai eman zituen Konstituzio Gorteak, eta 11 Estatu Kontseiluak (Kolonbiaren aldeko Foro Nazionala, 2017). Horiek, meatze xedapen juridikoei herritarren partaidetzarako eskubideari, Estatuaren lurralde mailen arteko eskumenei, eta gizarte, ingurumen, ekonomia eta kultura eraginei aurre egiteko moduen inguruan egondako tentsioak erakusten dute, batik bat, pertsona, erkidego, meatzaritza ekosistema eta hidrokarburoen erauzketan. Konstituzio Gorteak ezarritakoaren arabera, 2017ko SU-133 epaian: "konstituzio esparru berri horren testuinguruan, erauzketa-industriaren eraginaren inguruko eztabaidak agertoki judizialetera eramane ziren".

Meatzaritza arautzen duen esparru orokorra Kolonbian

Meatzaritzaren inguruko arautegiak Kolonbian izan duen bilakaera historikoan, hirurogeita hamarreko hamarkadatik bereziki, meatze-erazketa positibotzat jotzen da herrialdearen garapen ekonomikorako. Horretan oinarrituz, irekitze ekonomikoko prozesu bat hasten da sektorean hurrengo bi hamarkadetan. Aldi berean eskubide diferentzialak aintzatesteari aukera ematen dioten prozesuak gertatu ziren, laurogeiko hamarkadaren amaieran handia izan zen gizarte-mobilizazio prozesu baten gailur gisa: 1991ko Konstituzio Politikoarekin nazioaren etnia eta kultura anitzaren izaera aintzatesi zen, eta zenbait lege ezarri ziren, desberdintasun etnikorako eskubidea bermatzearen, tokiko partaidetza politikoaren eta herrialdeko ingurumena erregulatu eta babes-tearen alde egiten dutenak⁶ (García Velandia, 2015b).

Zorupea Estatuaren jabetzat ezarri zuen Meatze Kodea (2001eko 685. Legea) eman zen 2001. urtean (Konstituzio Gortearen arabera, lurraldeko erakunde guztiak, eta ez nazionalak bakarrik, barne hartzen ditu), eta aldi berean, Meatze Titulua ezarri zuen tresna nagusi gisa. Horren bidez, Estatuak jabea den aztarnategiak aztertu eta ustiatzeko eskubidea ematen da, "lehenengoa denboran, lehenengoa eskubidean" izeneko printzipioari jarraituz. Horrek, lehenetsuna ematen dio lehen eskatzaileari besteen gainean, horretarako ezarritako baldintzak betetzen baditu⁷. Lege horren inguruan adierazi dute meatze-sektorea arautzen zuten jarraibideak nabarmen aldatzeaz gain, bateraezintasun larriak ere badituela 1991ko Konstituzioarekin: Zuzenbideko Gizarte Estatu

6 1993ko 70. legea: biztanle afro-kolonbiarren eskubideak aintzatestea; 1993ko 99. Legea: ingurumenaren babesari buruzkoa; 1997ko 388. Legea: lurralde antolamenduari buruzkoa, besteak beste. Konstituzio Gortearen jurisprudentzian aurrerakoia izan zen arautegi garapena.

7 Meatze-emakidako kontratuarekin bat datorren meatze tituluak fase guztiak barne hartzen ditu, ustiatzetik, meatzea itxi edo utzi arte (2001eko 685 Legearen 14. eta 45. artikulua).

Meatze instalazioetarako sarbidearen kartela, El Alacrán meatzea.

gutxiesten du, Estatuaren eginkizuna mugatu eta enpresaburuaren rola kentzen duelako. Bestalde, Estatuaren egitura deszentralizatu apurtzen du, lurraldeko erakundeek beren meatze-antolamendua ezartzea debekatzen duelako. Bestalde, bere arauak ezartzen ditu ingurumen-erabilerarako, Kolonbiako Estatuak, eskumenez, egin behar duen sektorearen arauen gainetik (Martínez; Peña; Calle & Velásquez, 2013, p.11-15).

Konstituzio Gorteak (2017a) adierazi du 2001eko Meatze Kodeak ezarritako erakunde-esparruaren barruan, meatzaritza "gizarte, kultura eta ingurumen gatazka iturri bihurtu dela". Horrek harreman zuzena du geroago gertatu ziren meatze-tituluen eskaera ugariekin, eta baita ustelkeria arazo larriekin eta meatze-kontratuaren gorabeherarekin ere. Horrek erakusten du Estatuak porrot egin zuela natura-baliabideen administratzaile gisa, bereziki titulazio, kontrol eta fiskalizazio lanetan (Pardo, 2013, 192. or.).

Ingurumen-arloan, Kodeak ezartzen du ingurumenaren osotasuna eta gozatzea, nahiz berriztagarriak ez diren natura-baliabideak modu egokian erabiltzeko betebeharra, "bateragarriak" direla meatze-baliabideen aprobetxamenduan "zentsuz" sustatu eta garatzearekin, ekonomia nazionalaren eta gizarte-ongizatea

ren funtsezko zati gisa (194. artikulua). Halaber, ingurumen-lizentzia emateko, interesdunak, Meatzaritza Obra eta Lanen Programarekin batera, Ingurumen Eraginaren Azterlana ere entregatu behar du⁸ (204. artikulua). Horrek, hasiera batean, meatze-ustiapenerako emakidarik ez dela egongo ekartzen du, baldintza hori ez bada betetzen, ez ordea azterketarako, berez, lurralde batean esku-hartze fisikoa ekartzen duelako. Ikusten denez, partikularrek nagusiki egiten dituzten jarduerak dira, eta ez erakunde publikoek, ez eta talde teknikoek ere, izan ere, urrats honetan, erkidegoen parte-hartzea berariaz barne hartzen du (Negrete, 2013, 39. or.), nahiz eta subjektu kolektibo hauek berme konstituzionalak izan.

2010. urterako 1382 Legea eman zen, Meatze Kodea berritzeko helburuarekin, batik bat meatzaritza kanpoan uzten den eremuen definizioari dagokionez, hala nola basamortu eta Ramsar hezeguneak⁹, baita meatze-formalizaziorako prozedurak ere, besteak beste. Lege hau konstituzioaren kontraktatzat hartu du zuten geroago, alde aurretik talde etnikoei kontsultarik ez zitelako egin. Konstituzio Gorteak, 2011ko C-366 epaian, arau hori, meatze-jardueraren kontzeptua berriro formulatzen zuenez, lurralde indigenetan eta ondorengo afrikarrei aplikatu ahal zitzaizela, eta meatze-baliabideen ustiapena ezinbestekoa denez aniztasun etniko eta kulturala babesteko, eskubide hori baliatu behar izan zela (García Velandia, 2015b, 14. or.).

8 Azterlan horrek, besteak beste hauek jaso behar ditu: ustiapen obra eta lanen toki edo eskualdeko ingurune fisiko, sozial eta ekonomikoa deskribatzeko behar diren elementu, informazio, datu eta gomendioak; obra eta lan horien eraginak, dagoen ebaluazioarekin; eragin horiek prebenitzeko, arintzeko, zuzentzeko eta orekatzeko planak; lanak uzteko eta ixteko zer neurri aplikatuko diren, eta erabilera-plana; beharrezko inbertsioak eta aipatutako neurrien jarraipen-sistemak.

9 Ramsar hezeguneak dira herrialde bakoitzak Nazioarteko Garrantziko Hezeguneen Zerrendan barne hartzen dituenak, Nazioarteko Garrantziko Hezeguneei buruzko Konbentzioarekin bat. Berziki Uretako Hegaztien Habitat gisa. Kolonbian 7 toki barne hartzen dira, guztira 754,148 hektareako hedadura barne hartzen dutenak.

Konstituzioaren kontraktatzat hartu arren, Gorteak bi urtetan indarrean jarraitzea agindu zuen, ingurumenean ondorio kaltegarriak ez eragiteko, ekosistema estrategikoak babesten zituelako. Epe horretan, Gobernuak beste lege bat egin behar zuen talde etnikoekin kontsultatutako sektorerako (Rubiano, 2012, 1-2 or.). Hala ere, hori ez da gertatu, beraz, gaur egun, indarrean dagoen arau nagusia 2001eko 685 Legea da, 2015. urtean Garapen Plan Nazionalaren Legearekin (1753. Legea) egindako aldaketekin, esaterako, meatzetik, Ramsar hezeguneak eta estrategikotzat hartzen diren beste ekosistema batzuetan ekoizpen-jarduerak murrizteko aukerak kanpo uzten dituen (172. artikulua).

Meatzaritza informazioa eta formalizazioa

Bi milagarren urteko hamarkadaren hasieran bi agertoki zeuden: alde batetik, Meatzeen Kodeek Estatuak meatzaritza informala formalizatzeko prozesuetan lagundu behar zuela aitortzen zuen; baina bestetik, meatze-politika nazionala aipatzen zuten beste agiri batzuetan, eragozpenetat hartzen zen garapen iraunkorrerako, beraz, jazarpenari eta kriminalizazioari aukera ematen zitzaien (UPME, 2006). Aztertze garrantzitsu bat da une horretan ez zegoela meatzaritza informal eta legez kontrakoa meatzaritza kriminaletik bereizteko definizio argirik.

Meatzeen Kodearen barruan, legez kontrako meatzaritzat hartu zen indarreko titulurik gabe egiten den jarduera, eta bi jarduera bakarrik ezarri ziren: noizbehinkako meatzaritza, eskuzko baliabideen eta barekeoaren bidez egindakoa¹⁰. Harrezkero fenomeno horiei buruzko definizioak handitu eta sakontzeaz gain, zenbait tratamendu lerro ere ezarri ziren. 2003.

10 Barekeoa gaur egungo lursail alubialetako biztanleen jarduera herrikoia da. Hareak eskuz garbitzen dira, makinarik edo baliabide mekanikorik erabili gabe, metal preziatuak bereizi eta biltzeko. Udaltzatuzan izena eman behar da horretan jarduteko (2001eko 685 Legearen 155. eta 156. artikulua).

urterako, Gobernu Nazionalak 2191 dekretua egin zuen, eta horren bidez, Meatzaritzako Glosario Tekniko bat ezarri zuen. Haren barruan *meatzaritz txiki* gisa definitzen da eskuz egiten dena, erauzitako materiala gehienez, 250 tonakoa izanda, urteko; *ustiapen tradizionalak*, auzoko erkidegoek tradizioz ustiatutako aztarnategiak gisa, hornitzeko iturri bakar gisa; eta *Erreserba Bereziko Eremuak*, denboraldi batean kanpoko erauzketa proposamenak onartzen ez diren ustiapen tradizionalakoak.

Orduan, meatzaritz txiki eta ertainean aritzen diren biztanleentzako aintzatespen bide berria ireki zen, bizirauteko baliabide gisa, eta jarduera horren inguruan berariazko lurralde-tasunak eraiki dituzte. Horrela, 2016ko 1666 Dekretuak honela definitzen du biziraupeneko meatzaritz:

pertsona naturalek edo pertsona taldeek garatutako meatze-jarduera da, eta arlo hauetan aritzen dira: ibaietako hareak eta lokatzak aire zabalean erauzten eta biltzen, besteak beste, eraikuntza, buztin, metal preziatu, harri preziatu eta erdipreziatuen industriarako, eskuzko baliabide eta tresnen bidez, inolako ekipamendu mekanizaturik edo makinari erabili gabe martxan jartzeko.

Beste meatzaritz-modalitate batzuk definitzeko ariketa horiek tituluak formalizatzeko eta lortzeko prozesuak nork hasteko erabakiarekin lotuta daude. 2010. urtetik, bai urte bereko 2715 Dekretuan, bai Meatze Kodearen berrikuntzan (1382 Legea), legezkatze-prozesuak bi baldintza betetzen dituztenek bakarrik has ditzaketela ezarri zen: (i) dokumentazio tekniko eta komertzialaren bidez, gutxienez bost urteko ustiapena egiaztatzen dutenak, eta horrez gain, gutxienez, hamar urte lehenago bazeudela egiaztatzen dutenak, 2010. urtetik zenbatuta. Halaber, 2010eko 1382 Legean, gehieneko formalizazio-mugak ezarri ziren, eta horien ondorioz, titulurik gabeko meatzaritz txikia legez kontrako meatzaritz

gisa hartuko da¹¹. Hala ere, 2016ko apirilaren 20an, Estatu Kontseiluak behin-behinean eten zituen dekretu horren eraginak, jadanik ordenamendu juridikotik kanporatu zuten arautegi baten ondorioen zati bat egiten zuela kontuan hartuz, konstituzioaren kontrakoa zelako: 2010eko 1382 Legea.

Meatzaritz formalizatzeko prozesuen arautegiaren etengabeko gorabehera horiez gain, meatze-jarduerak legezkatu nahi dituzten eragileek beste gauza askori egin behar diete aurre, hala nola zailtasun teknikoei, antolaketa-zailtasunei eta zailtasun logistikoei. Konpontzeko ahalegin batean, Gobernu Nazionalak Meatze eta Energiako Administrazio Sektorearen Dekretu Bakar Arauemailea egin zuen 2015. urtean. Horren xedea da meatze sistema nazional erregulatorioa biltzea eta erraztea, eta kasu honetan, prozedurak, baldintza teknikoak eta omisioak meatzaritz formalizatzeko prozesurako, modu bateratuan. Dena den, legezkatze eta formulazio prozesuak neurri handi batean arrakastatsua dira politika horiek meatzaritz txikiaren berezko behar eta zailtasunetara egokitzen badira. Adierazle garrantzitsua da formalizazio-prozesuak arrakastarekin lortzeko balioetsitako denbora: 3 eta 5 urte artean (Ekonomiako Lankidetz eta Garapenerako Erakundea -ELGE-, 2016). Gaur egun, bere meatze-jarduerak formalizatu nahi duten pertsona natural eta elkarte guztiek, 150 eta 500 hektarea arte hurrenez hurren, zenbait agiri eta plano aurkezteaz gain, meatze-lanak ere egiaztatuta behar dituzte (2015eko 1073 dekretua) eta aldi baterako ingurumen-lizentzia eskuratu behar dute ingurumen-agintarien aurrean behin betikoa izapidetzen duen bitartean (2019ko 1955 Legea).

11 Arau-aurrean berri hauen barruan, 4.000 formalizazio-eskaera inguru jaso ziren herrialde osoan, beraz, 2013ko 933 Dekretua egin zen, besteak beste administrazio-jarduerak, izapideak, alderdi tekniko eta ingurumen alderdiak, jadanik titulua duten eremuetan gatazkak konpontzeko prozesuak, eremu mugatuen definizioa, formalizatu daitezkeen gehieneko eremuak zuzentzeko.

Urrezko meatzearen erregulazioa

2014. urterako, Kolonbia seigarren urre-ekoizlerik handiena zen Latinoamerikan, eta 19.a munduan. Azken hamarkadan erauzketa hirukoiztu zuen, eskala txiki eta ertaineko meatzarien ekintzaren ondorioz nagusiki, proportzio handian meatze-titulurik gabe gartzen dena (ELGE, 2016). 2017. urterako postu bat igo zen maila orokorrean, eta 41 tonako ekoizpena heldu zen. Bestalde, 56,6 tonako esportazioetara heldu zen (Meatzaritzako Agentzia Nazionala -ANM-, 2018b). Urte honetarako, urrezko meatze-tituluak herrialdeko titulu guztien % 22,11 ziren -1.961, 8.866tik-, eta horietatik, 402, % 20,5 gutxi gorabehera, aztertze-etapa batean zeuden, eraikuntzan eta muntaketan, 661, % 33,7, eta ustiapenean, 898, % 45,8 (ANM, 2017).

Gai honen aurrean zehazki, beste esfortzu garrantzitsu bat egin behar izan da urrea eskala txikian eta ertainean erauztearekin lotu-

tako jarduera zehatzak arautzeko. Bi motatako neurriak bultzatu dira merkurioaren erabilerearen aurrean, erauzketa-prozesuan, eta bere trazabilitatea egiteko aukera ematen duten erregistro-prozesuen aurrean. Lehendabizi, Merkurioaren Legearen bidez (2013ko 1658), Gobernu Nazionalak agindu bat eman zuen merkurioa lurralde nazional osoan errotik kentzeko, eta gehienez 10 urteko epea finkatu zuen industria-jardueretarako, eta gehienez, 5 urtekoa, meatzaritzan erabiltzeko. Horretarako, sustatu behar da goi-mailako hezkuntza-erakundeek prestakuntza, ikerketa eta tokiko etorkizuneko jarduerak gara ditzatela, helburu horiek lortzeko. Horretarako, Meatze eta Energia Ministerioak estrategia bat diseinatu behar zuen merkurioaren erabiltzaileen erregistroa bere sektorean sustatzeko. Lege horretan, gehienez, bi urte ezartzen dira merkurioaren inportazioa eta komertzializazioa kontrolatzeko eta murrizteko neurriak sortzeko, baita baimendutako inportatzaile eta komertzializatzaileen Erregistro Bakar Nazional

El Alacrán meatzearen ikuspegia meatze instalazioetatik.

bat sortzeko ere. Horrez gain, Ingurumen eta Garapen Iraunkorreko Ministerioari ere agintzen zaio sei hileko epean *Kolonbiako Ingurumen Meatze Zigilua* sor dezan, horren bidez, merkurioa erabiltzen ez duten meatze-jardueretatik eratorritako produktuak identifikatu daitezela¹².

Bigarrenaz, garapen honen barruan, 2013. urtearen hasieran, gobernuak Merkatarien Erregistro Bakarra -RUCOM- ezarri zuen, eta horren bidez, urrearen hornidura-kateen kontrola eta trazabilitatea hobetu nahi du. Horretarako, helburua da komertzializatzen dutenak, finantza-egoerak, zergak atxikitzeko ziurtagiriak eta jatorrizko ziurtagiriak entregatuz erregistratzea. Hori, legezkotzat hartzen diren meatze-produktuak jasotzen dituztela bermatzeko¹³. Horregatik, kontrol-neurri horien arrakastaren zati handi bat, urre-meatzaritza txikia formalizatzekeo prozesuen arrakastaren mende dago.

Urre-meatzaritza kriminala

Urre-meatzaritza jarduera erakargarria da legez kontrako eragileentzat, bere produktuaren merkataritzak, estatu-ekimenak badaude ere, oraindik kontrol zorrotzik ez duelako, eta erraz gerta daiteke legez kontrako ekonomietatik eratorritako aktiboak garbitzea. Hori dela eta, fenomeno honen funtsezko ezaugarri bat da droga-trafikoaren, legez kontrako taldeen eta urraren erauzketaren eta komertzializazioaren arteko lotura (ELGE, 2016).

12 Zigilu hori 2018ko 2210 ebazpenaren bidez sortu zen. Zigilua borondatezkoa da urre, zilar eta platinu ekoizleentzat.

13 RUCOMek legezkotzat jotzen du hauei erostea: (i) ustiapen etapan dauden meatzari titularrak, (ii) legezkatze programa edo meatze-formalizazio programa eskatzaileak, eskaera horiek ebatzi bitartean; (iii) erreserba bereziko eremuen onuradunak, eskaera horiek ebatzi bitartean; (iv) meatze-formalizazioko azpikontratatik; (v) dagoen alkatetzan izena emandako barekeroak, eta (vi) txatar-biltzaileak (pertsonek naturalak, meatze-ustiapenen hondakinetan metal preziatuak biltzeko eskuzko jarduerak egiten dituztenak) (2015eko 276. dekretua).

Esaterako, azken hamarkadan, azterlan honen eremurako, ustiapen kriminalaren fenomenoak Grupos Armados Posdesmovilización -GAPD- izeneko taldeen jardueraren eragin handia izan du¹⁴. Talde hauek, antzinako tarteko agintari paramilitarrek zuzendutakoek, zenbait aukera berrerabili eta sustatu dituzte, hala nola urre-meatzaritza, zur-kontrabandoa eta merkataritza egindako estortsioa, finantzazio-iturriak bilatzeko (Usaid, Presidencia & CCAI, 2011, p.72). 2013. urterako, koka ereinda zuten eremuak murrizteko joera ibaietatik hurbil urre-erauzketak izandako hazkunderarekin lotuta zegoen (Droga eta Delituaren Aurkako Nazio Batuen Bulegoa -UNODC-, 2013, 73. or.), eta horrez gain, minerala erauzteko draga kopuruak ere gora egin zuen. Bestalde, drogak garraiatzeko ibilbide batzuk meatzaritzan erabiltzen diren ekipamenduak eta makinak inportatzeko erabiltzen ari dira.

Komertzializazio-katearen ikuspegitik, ELGEk (2016) azpimarratu du urre gehiena Kolonbian salerosketa edo komertzializatzaile txikiei saltzen zaiela, udalerrri ekoizleen barruan, eta horiek prezioa ezartzen dutela, nazioarteko kostua eta erregaliak ordaintzeagatik deskontua kontuan hartuz. Gero, urrea, urtzaileei edo nazioarteko merkatariei saltzen zaie. Legez kontrako katea, beraz, narkotrafikoaren diru-sarreretatik etortzen da, makinak eta sargaiak finantzatuko dituztenak urrea erauzteko, eta puntu honetan, salerosketak eta meatzari formalei nahiz informalei urrea erosten dieten komertzializatzaileak ezartzeko. Geroago, galdategiei edo nazioarteko komertzializatzaileei egindako salmentaren bidez, urrea "legeztatzen" da. Komertzializatzaile askok beren lana legearen barruan garatzen ba-

14 Memoria Historikoko Zentro Nazionalaren arabera -CNMH- (2016, 13. or.), Kolonbiako Autodefentsa Batuen -AUC- desmobilizazioaren ondoren sortu ziren talde armatuak dira. Prozesu historiko zabalago baten ikuspegian, Kolonbiako Estatuaren konfigurazio bereziarekin eta indarraren erabilera pribatua eta partikularren segurtasuna hornitzea sustatu zuten erakunde diseinuen lotura dago, legez kontrako ekonomia eta ekonomia informalak jarraitzearekin batera, batik bat eskualde esparruetan, [askotan], erkidegoak eta tokiko biztanleak integratzeko bide bakarra izateaz gain, nolabaiteko erregulazio pribatua eskatzen dutenak.

dute ere, ahulak dira, nahita edo ez, eta aktiboak garbitzen dituzte. Eskudirutan edo hornidura edo sargaien truke egindako transakzioak, eta legez kontrako jatorria duen urrearen komertzializazioa eta garraioa delitu txikia izateak, dirua (edota aktiboak) garbitzeko prozesuaren azterketa zailtzen dute.

Fenomeno hori, errealitate sakonago baten adierazpena baino ez da, ekonomia informalean eta legez kontrakoan hazkundera eta finkatzea, izan ere, herrialdean, lehen mailako sektorean eta zerbitzuen sektorean egindako finantza-transakzioen erdia, inolako agiririk gabe egiten da. Kasu honetan, garrantzitsua da kontuan hartzea laurogeiko hamarkadatik erakunde kriminalek zenbait mekanismo ezarri dituztela legez kontrako ekonomietatik etorritako diruak zuritzeko¹⁵. Berriki Kolonbiako Estatuak zenbait estrategia egin bazituen ere urrearen hornidura eta merkataritza kateak ezartzeko, hala nola RUCOM-en txertatzea, oraindik zailtasun handiek jarraitzen dute fenomeno hori kontrolatzeko, azken 10 urteetan % 135 baino gehiago handitu delako. Izan ere, legez kontrako meatzaritzak urtero 2.000 eta 3.000 milioi dolar inguru ekoiztera hel daiteke (ELGE, 2016).

Talde etnikoen eskubideak eta meatze-erazketa

Talde etnikoei dagokienez, Meatze Kodeak parte hartzeko eskubidea aitortzen du, egindako ustiatze eta aztertze proposamenen aurrean, eta lehentasuna ematen die beren lurraldeetan meatze-tituluak entregatzeko, betiere jarduera hori pribilegiatzen badute. Bestela, Estatuak interes publikotzat har ditzake eta partikularrei eman. Hori eragozpen bat da beste mota bateko

jarduerak pribilegiatzen dituen erkidegoko erabaki bat hartzeko aukerari begira (Martínez; Peña; Calle & Velásquez, 2013, 13. or.).

Beren lurraldeetan meatze-proiektuak garatzearen aurrean, Meatze Kodeak bere gain hartzen dituena Lanaren Nazioarteko Erakundearen -OIT- 169. hitzarmenean oinarrituz, hots, tradizioz okupatzen dituzten lurrak (123. artikulua), aurretiko kontsulta tresna nagusia da talde etnikoen parte hartzeko eskubidea babesteko. Eskubide honen bidez, erkidegoei kontsultatu ahal zaie lege eta administrazio arloko neurriak hartu nahi direnean, hala nola proiektu, obra eta bestelako jardueretan, lurraldeetan zuzenean edo zeharka eragiten dutenak. Mekanismo hori komunitate horien integritate kultural, sozial eta ekonomikoa eta parte hartzeko eskubidea babesteko helburuarekin egiten da, baina gobernu-sektoreek eta sektore pribatuak irakurri dute, erazketa- eta azpiegitura-proiektuak garatzeko oztopo gisa. Meatze-ustiapenaren arloan, Konstituzio Auzitegiak zenbait epairen bidez erabaki du eskubide hori nola interpretatu behar den:

1. Meatze-arazo guztietan, talde etnikoen partaidetza- eta aurretiazko kontsulta-eskubideak errespetatu behar dira beti. Horrek, erazketa-proiektu baten ustiapen- eta aztertze-faseak barne hartzen ditu, baina baita etorkizunean komunitate indigenei eta afrikar ondorengoei zuzenean eragiteko aukera barne hartzen duen neurri oren aurrean ere.

2. Meatzaritza-agintaritzaren betebeharra da meatzaritza-eremu indigenen mugaketan eta meatzaritza-titulu oren emakidan edo zuzeneko lotura eragin dezakeen parte-hartze erreal, ordezkagarri, aske, alde aurreko, informatu eta eraginkorrerako instantzia bermatzea (Konstituzio Auzitegia, 2017a).

3. Beren eskubideei zuzenean eragiten dieten erabakiak erkidegoen alde aurreko adostasun aske eta informatua lortzean bakarrik ezar daitezke, eta baimen hori, nolana ere, ezin da interpretatu beto-ahal gisa (Konstituzio Auzitegia, 2016).

¹⁵ Izan ere, ELGEren arabera (2016), 2014. urterako "agintarien balioespenen arabera, diru zuriketarik etorritako diru-sarrerak 10.000 milioi dolarrekoak izan ziren urtean, beraz, Kolonbiako BPGren ia % 3a. Tradizioz, erakunde kriminalek beren aktiboak zuritu dituzte, finantza-sistemaren edo ekonomia errealearen bidez".

Hala ere, eta eskubide hori bermatzen duten Auzitegi Konstituzionalaren epaiak gorabehera, Aurretiazko Kontsultaren garapenak kritika ugari jaso ditu, behar bezala inplementatuz gero ere, eta ez da horrelakorik gertatzen. Kritiken multzo on batek dio eskubide hori funtzionalagoa dela kapitalaren garapenerako, giza eskubideen bermerako baino: Alde batetik, helburua da erkidegoek gobernuekin eta enpresekin negoziatzea beren lurraldeen gaineko jabetza-eskubidea, eta, ahal denean, proiektuek ekartzen dituzten onuretan parte hartzeko eta eragindako kalteengatik bidezko kalte-ordaina jasotzeko eskubidea (Murtzia, 2014, 56. or.); eta, bestetik, informazio-mekanismo gisa garatzen denez, eta ez erabakiak hartzeko mekanismo gisa, eta Estatuak eta enpresek erabat kontrolatzen dutenez, despolitizatu egiten dira eskariak. Komunitateak eta autodeterminazio eskubidea (Ulloa, 2014, 443. or.). Azkenik, eskubide hori gauzatzeko unean aurkeztu den arazo bat proiektuaren zuzeneko eragin-eremua zehaztean datza, eta, beraz, desberdintasun nabarmenak daude erkidegoek uste dutenaren eta enpresek edo Estatuak estimatutako eremuaren artean (Rodríguez, 2008, 12-13 or.).

Kordobako Hegoaldeko lurralde testuinguru laburra

Kordoba lurraren jabetzaren kontzentrazio handia duen departamentua da, batez ere abeltzaintza lanetan aritzen dena. Bere historian zehar, jabetza horien finkatzearen ondorioz, eskualdea herrialdeko biolentoenetako bat bihurtu da. Lurralde edukitzeko eztabaidak, jabetza handi horien zerbitzura zeuden talde armatu paramilitarrak sortzea eta finkatzea ekarri zuen. Horiek, lotura handiak zituzten bai eskualdeko elite sozial eta politikoarekin, bai talde narkotrafikatzaileekin, izan ere, latifundio handi horiek edukitzean eta kontrolatzean, aukera ona izango zuten kokaina eta armak gisako legez kontrako salgaiak itsasorantz segurtasunez igarotzeko (Aponete, 2014, 97. or.).

Departamentuaren hegoaldearen eta iparraldearen arteko aldea da hegoaldean baso-

geografia menditsua dagoela, abeltzaintzako lautada zabalen aldean. Hala ere, haren errealitateak lotura estua da departamentuaren gainerako gizarte-egoerarekin. Biodibertsitate handiko eskualde menditsu batez osatuta, eta Paramilloko Gune gisa ezaguna, hiru mendilerrotan banatzen da: Abibekoa, mendebaldean, San Jeronimo, erdian, eta Ayapel ekialdean. Horietan, departamentuko ibairik garrantzitsuenak daude, hau da Sinú ibaia eta San Jorge ibaia¹⁶.

Eskualdeak beren lurraldeetatik baztertu dituzten hainbat biztanle nekazari eta indigena hartu ditu, departamentuaren iparraldean etxaldeak finkatzeko prozesuaren parte gisa: giza eskubideen urraketak, neurri handi batean, nekazaritza-mugako eskualde hori populatzen lagundu du, askorentzat lurpeko uztarriaz haraindiko bizi-aukera berrien etorkizun izan baita (Leal & Ausdal, 2014). Halaber, bere ezaugarri geografikoak direla eta, eskualde honetatik legez kontrako talde armatu batzuk igaro eta atzealdea ere izan da. Bestalde, gerrilla eta paramilitarren arteko indarkeria handiko borroka gunea da (Gonzalez, 2014, 23. or.). Borroka horren ondorioz, historikoki, eragin larriak gertatu dira, eta oraindik gertatzen dira, zibilen eta erkidegoko antolaketa-prozesuen artean. Herri indigenek indarkeria armatu eta zenbait gizarte- eta ingurumen-arazoen eragina berezi izan dute, eta horren astungarria ere badago: lurra eskuratzeko eskubideari buruzko ezagutza sakonik ez dago, eta, urteak igaro ahala, ebatzi gabeko prozesuak gehitu dira babeslekuak eratzeko, saneatzeko eta handitzeko, lurrak itzultzeko eta biktimei ordaina emateko (Lurraldea Berritzeko Agentzia –ART–, 2018b, 8. or.).

¹⁶ Kordobako hegoaldea bi azpieskualdek osatzen dute: Alto Sinú eta Alto San Jorge, departamentuko 30 udalerritik, bederatzi hartzen dituztenak: Alto Sinú-koa, Valentzia eta Tierralta udalerriak; eta Alto San Jorge-koa: Pueblo Nuevo, Planeta Rica, Buena Vista, Ayapel, Montelibano, Puerto Libertador, La Apartada eta San José de Uré.

Gaur egun, armak uzteko eta FARC-EP berriz ere FARC alderdi politikoan sartzeko prozesuaren ondoren eta FARC alderdi politiko bihurtzeko prozesuaren ondoren, eremu horretako landa-eremuek lurraldez lurralde kopiatzen dituzte talde paramilitarrak edo GAPD¹⁷ eta azken urtean berriz elkartu diren FARC-EPko kide ohi batzuk. Lurraldea lehiatzen duten legez kanpoko talde armatuen interesa, lehen bezala, koka laboreen, urrearen meatzaritzaren eta estortsioen ondoriozko errentak lortzearen ingurukoa da (Herriaren Defentsa Erakundea, 2018a). Dinamika “berri” horrek ez dio logika historikoari ihes egiten, izan ere, horren ondorioz, biztanleria zibilak bizikidetzatza behartuaz gain, elkarriketak ezartzeko aukera ematen dieten estrategiak ere garatu behar izan dituzte, eta denboraldi jakin batzuetan, talde horiekin, lurraldearen gaineko akordioak lortu dituzte.

Ekoi-zenbait-jarduerei dagokienez, eremuak zenbait etapa izan ditu: (I) kolonizazioa eta finkapenak; (ii) biziraupen-nekazaritza eta artisau-meatzaritza; (iii) abeltzaintza estentsiboa eta pancoger- eta merkataritza-nekazaritza; (iv) legez kanpoko erabilerako laboreak; eta (v) burdinazko, nikelazko, ikatzezko eta urrezko meatzaritza handia, gaur egun nagusi dena, abeltzaintza estentsiboarekin eta baso-laboreen presentziarekin batera. Prozesu honetan, gehien eragindako jarduera nekazaritza, pancoger eta komertziala izan da. Alde batetik, abeltzaintzak lekua hartu zion, eta bestetik, kokak eta meatzaritzak eremua eta eskulana kendu zizkion (Montoya, Alonso & Negrete, 2016, 19. or.).

Egoera gatazkatsu horren erdian, bi erazketa-proiektu handi garatu dira: alde batetik, 1995. urtean eraikitako Urráko urtegia, eta bestetik, nikel meatzea, kontinenteko aire zabaleko meatzerik handiena dena: Cerro Matoso. Zenbait ikerketak gatazka armatuaren eta eskualdeko meatze-erazketa-aren (bereziki burdina eta nikel) arteko loturak aztertzen dituzte, eta azaldu dute antzinako talde paramilitarrek narko-trafikoan, negozio-monopolioan eta errenta publikoen harrapaketan oinarritu zituztela

17 Kolonbiako Autodefentsa Gaitanistak -AGC-, Caparrapos edo Caparros eta Los Paisas.

Mineral aberastasuna daukan lurraldea, El Alacrán meatzan hartutako argazkia.

beren finantzaketa-estrategiak (Bernal, 2009). Beste batzuetan, giza eskubideen urraketa dagokionez, aldi kritikoaren ondoren (1995-2010) erazketa-jarduerak areagotu egin zirela ikusi da, eta, horri dagokionez, indarri-erengatik abandonatutako lurraldeen arteko kointzidentzia hirukoitza, behartutako desplazamenduen indize altuak eta meatze-erazketa-erako emandako hektareak deitu izan zaio (Anaya & Coronado, 2013, 19. or.).

Alto San Jorge: meatzaritzak zehartutako eremu gatazkatsua

Puerto Libertador udalerria, El Alacrán meatzia dagoen lekua, Alto San Jorgeko azpieskualdean dago, San Jorge ibaiaren jaiotzari dagokiona, San Jeronimo eta Ayapel zerrategien artean, eta honako udalerrri hauek hartzen ditu barnean: Ayapel, Planeta Rica, La Apartada, Montelibano, Puerto Libertador eta San José de Uré. Udalerrri horiek udalerrietako dinamika sozioekonomikoekin lotuta daude. 2016rako, 333.720 biztanle zituela kalkulatu zen; horietatik, % 7, indigenak ziren, eta % 10 afrikarren ondorengoak. Ezaugarri gisa, gizarte-baldintza zailak ere baditu: bete gabeko oinarritzko

premien % 60ko indize haztatuak ditu, % 66ko etxebizitza defizit kualitatiboa eta % 27ko anal-fabetismoa (Kordobako Departamentua, 2016, 72-73 or.).

Horrez gain, biztanleen biktimizazio-indize handiak izan dira: 1997. eta 2008. urteen artean, Alto Sinú-rekin batera, departamentu osoko behartutako lekualdaketen % 86 gertatu ziren -81.503, 94.409tik-. Horrez gain, Departamentuko hiriburuarekin batera (Montería), egoera horretan zeuden pertsona kopururik handiena hartu zutenak izan ziren (Giza Eskubideen Presidentetza Programaren behatokia eta DIH, 2009, 77-78. or.). Egoera hori ez da aldatu denborarekin, eta badirudi okerragotu ere egin dela. 2019ko martxoan, 700 familia nekazari eta indigena baino gehiago joan ziren Puerto Libertador-eko hirigunera, legez kontrako ekonomiak kontrolatzeko bo-

rrokan ari ziren talde armatuen lehien ondorioz (Humanitarian Response, 2019).

Azken gertakari horiek bake-akordio ondo-koaren garaian izandako liskarraren ondorio dira, 2016ko azaroan sinatu ondoren. FARC-EP gerrillak armak utzi ondoren, Kolonbiako Autodefentsa Gaitanistek (AGC) beren gain hartu zuten haiek utzitako lurraldeen erabateko kontrola. Are gehiago, komunitateei jakinarazi zieten ez zutela errepresaliarik hartuko gerrillarekin lan egin zutenekin, eta hori ez zela lekualdatzeko edo hilketak egiteko arrazoia izango. 2018ko azaroan, Herriaren Defentsa Erakundeak alerta goiztiar berri bat eman zuen udalerrri horietarako, eta adierazi zuen orain Roman Ruiz-Cacique Coyará 18 Fronte Berria deritzonaren presentziak, FARC-EPko kide ohiek osatutakoa, haren mendeko antzinako lurraldeen kontrolari berriz ekiteko asmoa zuela. Horren ondorioz, behartutako lekualdatzeak, konfinamenduak, mehatxuak eta atentatuak egin behar izan dira, eta landa-eremuetan bizi diren biztanleak indar publikoaren jardueren edo borrokan ari diren taldeetako edozeinen indarkeriazko ekintzen eraginpean jarri dira (Herriaren Defentsarako Bulegoa, 2018b).

Garrantzitsua da aipatzea paramilitarismoak aurretik egindako ekintzek ikasbideak utzi dizkietela talde armatuen kideekin hertsadura-maila handietan bizi diren biztanleei. Baina, era berean, talde horiei lotuta bizirauteko modu bat aurkitzen du, departamentuak eta, bereziki, azpi-eskualdeak dituzten pobrezia-indize handien aurrean. Horrek muturreko egoera bat islatzen du biztanleentzat: zaila da eragile armatuen lurralde-kontroletik ihes egitea. Horren inguruan bi alderdi nabarmentzea merezi du: lehendabizi, eragile armatuek eskualdean ezarritako gizarte-ordena inplizituki onartzea, baimenduta dauden portaera jakin batzuk zehazten dituen, eta baimenduta ez dauden beste batzuk. Bigarrenez, jakintza baten garapenean, liderrek jakin dezaten mehatxuek noiz eragin dezaketen indarkeria hilgarria eta noiz ez. Adierazitakoaren arabera, kezkarik handienetako bat da AGCen lurralde kontrol eta hedapen argia, eta Estatuko zenbait sektoreekin eta indar politikoarekin dituen harremanak.

Meatze galerietara sartzeko eremua, El Alacrán meatzea.

Esparru horretan, liderrek, erkidegoetako legezko ordezkariak direnek, mehatxuei aurre egin behar diete, edo talde armatuen kideen segurtasuna arriskuan jartzea, edo legez kontrako kontrola arriskuan jartzea leporatzen diete, zehazki koka-hostoaren laborantzarena eta bere prozesamenduarekin, talde horrek ezarritako arauak ez dituztelako ezagutzen (Herriaren Defentsa Erakundea, 2017, 82. or.). Zalantzarik gabe, eskualdean koka ereindako hektareak ugari egin dira berriki¹⁸, eta legez kontrako meatzeetan modu informalean erabiltzen dira. Horri esker, eragile armatuek kontrol-ahalmen handiagoa eta legitimitate-maila handiagoak dituzte herri-tarren artean. Dena den, arrisku horiek erkidegoek ere dituztela adierazi da, legezkatzat hartzen diren eta Estatuak babesten dituen aztertze edo ustiatze proiektuen garapenaren aurrean: esaterako, salatu egin da El Alacrán meategia dagoen San Juan meategiaren arteketan, lider sozialek –Nekazariak eta indigenek– Komunitateen eskubideen urraketak salatu eta haiei errespetua eskatzeko antolaketa-ekintzak egiten dituztenean, mehatxatu egiten dituztela eta lurraldetik alde egitera behartzen dituztela (El Espectador, 2019ko maiatza).

Azpieskualdeko meatzaritza

Azpieskualdean lurra eskuratzeagatik konpondu gabeko gatazka historikoarekin lotutako zenbait arazo adierazten dira. Hor, Zenú eta Emberá Katio etnietako herri indigenak eta afrikarren ondorengoak eta nekazariak diren komunitateak daude, erresistentzia-estrategia batzuk garatu dituztenak lurra eskuratzeko eta kontrolatzeko zailtasunei eta bizi-proiektu kolektiboak eta banakakoak ezartzeko zailtasunei begira. Horien artean daude meatzaritza tradizionala eta eskala txikikoa.

18 2010etik koka hektareak murrizteko joera izan ondoren, 2016tik aurrera, Bake Akordioa sinatzearekin batera, landutako azalera nabarmen handitu da (UNODC, 2019, 32. or.).

Alto San Jorgek nikel, urre, ikatz, zilar, platino, kareharri eta eraikuntza-materialezko meatze-aztarnategi zabalak ditu. Hori dela eta, Estatuak Meatze Barruti Berezi gisa hartu du eskualdea¹⁹. Erauzketa-jardueren inguruan hainbat gizarte-gatazka sortu dira, legez kontrako ekonomiekin eta ingurumen-gatazkekin lotutako arazo historikoak areagotzen dituztenak: meatze-proiektuen konplexutasunak eskala handia, meatzaritza tradizional txikia eta meatzaritza kriminala, gozamen-iturri gisa eragile armatuentzat, arazoaren zati bat ere egiten duen astungarri batekin: udalerriek ez dute ez gaitasunik, ez eta tresnarik, legezko kontrako meatze-ekoizpena aztertze eta kontrolatzeko, edo legezko edo legez kontrako ustiapenaren ondoriozko ingurumen-eraginei aurre egiteko²⁰.

Erauzketa jarduerari dagokionez, eremuaren berezitasunak kontuan hartzen dituen esparru erregulatoriorik ez egoteak, legez kontrako ekonomiak egotea eta finkatzea ekarri du, talde armatuen ekintzak barne hartzen dituena. Talde horiek, eremuak kontrolatzen dituzte ibaien ertzetan, eta makinak jarri dituzte toki horietan, erauzketarako (Herriaren Defentsa Erakundea, 2015, 74. or.). Dena den, garrantzitsua da nabarmen salatutako eraginak sortu dituela. Nagusia Cerro Matoso da²¹, nikela erauzten eta ferronikel bihurtzen duen proiektu integratua

19 Montelíbano meatzaritza-barrutia – San Jorge eremua Buenavista, La Apartada, Montelíbano, Planeta Rica, Pueblo Nuevo eta Puerto Libertador udalerrietan, zeinak ikatza, ferronikela, urrea eta zilarra baititu meatzaritzako produktu gisa (UPME, 2005, 16. or.).

20 Herriaren Defentsa Erakundearen ikerketa baten arabera (2015, 85. or.), eremuko udalerriei erreparatuz gero, ingurumen-arazorik handienak sortzen dituztenak legez kontrako artisau-meatzaritza eta meatzaritza teknifikatua dira, hala nola deforestazioa, uren kutsadura, lurzoru emankorren higadurak eta espezieen desagertzearen erritmo azkarra.

21 Gertaera garrantzitsua da nikela ferronikel bihurtzeko nagusiki inbertitzen den energia kontsumoa, eta ikatzaren aire zabaleko ustiapena, herrialdeko handienetako bat dela, beraz, hidroeletrikoen eta termoeletrikoen eraikuntza lehentasunezko jardueratzat hartzen da.

dena, Montelíbano, Puerto Libertador eta San José de Urén eragiten duena. Horrek, 2044. urtera arte dauka baimena, eta 2013. urterako, hileroko 17 mila milioiko onurak sortzen zituen (La Silla Vacía, 2013)²².

Urre meatzaritza

Azpieskualde honetan, urre meatzaritza zenbait jardueraren bidez egiten da. Dimentsio txiki-etan, urre erauzketa zenbait teknikaren bidez garatzen da, hala nola barekeoaren bidez, errota hidraulikoak, pikotxa eta zizela erabiliz, edo motor txikiak. Teknika horiek, ustiatutako betaren, kokapenaren eta kontzentrazioaren arabera erabiltzen dira. Merkurioa erabiltzen da minerala harritik erraz bereizteko, eta gehienetan, arrisku baldintzetan egiten da langilearentzat, eta jarduera garatzen den inguruan.

Ekoizpena handitzeko eta errenta hobeak lortzeko, meatzari asko ekoizpen-eskala handiagotara aldatu dira, makinak erabiliz, hala

nola atzerako hondeamakinak, dragak, motoponpak, lurra jasotzen duten makinak eta abar. Beta motaren arabera, ustiapenak 2 eta 3 hilabete artean luza daitezke, eta gero beste toki batera joaten dira. Oro har, atzerako hondeamakinak basoak garbitzeko erabiltzen dira, zuhaitz helduen eta landare-materialen bi eta hiru hektarea artean, eta baita ibaiaren barruan hobi handiak egiteko. Horiek, ustiapenaren ondoren ura ontziratzeko dute (Kordobako Contraloría Departamental, 2010). Ustiapen horiek normalean luizietako ura biltzen dute hondeatutako lurra garbitzeko eta ibilguak desbideratzeko, meategira ura sartzeko kanal txandakatuak sortzeko. Hobitik ateratako materiala atxikipen saretara ponpatzen da. Une horretan, merkurioa gehitzen da, eta haren zati bat erre eta lurruntzen da. Beste zati bat berreskuratu eta berrerabiltzen da, kostuak arintzeko. Prozesu horren ondorioz sortzen den lokatza tratatu gabe itzultzen da ibaiaren ibilgura. Horrela, ur iturriak kutsatzen ditu (Kordobako Contraloría Departamental, 2010).

Ekintzailtza mota hauetan zenbait ustiapen modalitate hautematen dira taldekatuta. Horrela, dragekin induskatu ondoren, barekero txikiak agertzen dira, meategiak utzitako hondakinen gainean lan egiteko. Halaber, kasu askotan, meatze titulu baten eremuaren barruan, meatzari informalak ezartzen dira minerala ustiatzeko. Halaber, makinaren kostu handiak eragina ere badu, bai presioen bidez, estortsio eginez, edo zenbait mailegu modalitatearen bidez, talde armatu paramilitarrek urrearen erauzketaren negozioa kontrola dezaten (Pardo, 2012).

Honelako egoerek zenbait zailtasun sortzen dituzte maila desberdineko estatu erakunde-etarako. Hala ere, aurrerapenak egin dira meatzaritza modalitate desberdinen definizioan eta tratamendu arau-emaitza, garbi bereiziz barekeoaren eta meatzaritza kriminalaren meatzaritza informala. Egia esan, praktikan, elkarrekin egiten dira modalitate horietako batzuk. Barekeoaren aurrean, Estatuak meatze titulurik ez duela ezarri badu ere, baizik eta tokiko Alkatetzetan erregistratzea, erregistro prozesua astiro eta agintarien nahasteekin egin da (ELGE, 2016). Era berean, Herriaren Defentsa Erakundeak adierazten duen moduan (2010), legez kontrako meatzaritza garatzen duten tal-

22 Proiektu honek eginkizun garrantzitsua izan du, bai paisaiaren aldatzean, bai eskualdeko gizarte-dinamikan: alde batetik, egiazatu dauden eraginak daude biztanleen osasunean, herri indigenen eskubideetan eta naturan, indarreko ingurumen lizentziarik gabe meatzeak ustiatzearen ondorioz; ez dago kontsultarik eragindako erkidego etnikoei -indigenak eta afrikarren ondorengoak-; ez da betetzen burdin eta nikelaren gehieneko kontzentrazio-balioekin zerikusia duen ingurumen araudirik; behin eta berri izurtzen da partikuletan dagoen materiala erkidegoetara eta inguruko ekosistemara, eta ez dago kontrolatuta; ibilgua oztopatu eta uretako gorputzen konposizio kimikoa aldatzen da (Konstituzio Auzitegia, 2017b). Halaber, lekualdaketak eta birkokapen prozesu larriak eragin ditu erkidegoetan, 1170 hektarea dituen instalazioaren eraikuntzak. Azkenean, erkidegoak espazioan zehar zatitu ditu. Enpresa ere askotan salatu dute, lugorriak bereganatzeagatik. Egoera are larriagoa da kontuan hartzen bada auzoko erkidegoen eskaera ugari dagoela landatzeko lurra eskuratzeko (Serrano, 2016b, 219. or.). Oro har, enpresaren onurak eta inguruko biztanleen ase gabeko beharrak ez datoz bat, izan ere, ez dute estolderiarik, energia elektrikorik, osasun zentrorik edo garraio zerbitzurik (Herriaren Defentsa Erakunde, 2014).

deen jazarpenak meatzari txiki informalak kriminalizaten ditu azken batean. Pardok honela laburtzen du urrezko meatzaritzaren eskala desberdinen gaineko ikerketan:

ez meatzaritza agintariak, ez ingurumenekoak dute benetako informaziorik jarduera tradizionalarekin jarraitu zuten meatzariei buruz, ekoizpen eskala handiagotara pasa zirenei buruz, aparteko errenta bilatuz, beren ekoizpen eskalan hazi zirenei buruz, eta borondatez, edo behartuta, erakunde kriminalentzat lanean amaitu zutenei buruz. (Pardo, 2012, 169. or.).

Egoera hori errealitate bat da Alto San Jorge eta Bajo Cauca Antioqueño udalerrietarako. Hori dela eta, eskualde hau “urrezko legez kontrako ustiapen-sarerik handiena” izendatu dute Kolonbian (Méndez, 2011). Ayapel udalerrian bakarrik, 2014. urterako, 1.200 atzerako hondeamakina inguru zeuden, eta horietako bakoitzak bost libera urre ekoizten zituen astero. Guztira, 850 pertsona inguruk lan egiten zuten. Halaber, urte honetarako urre ekoizpena Kordobako departamentuan bikoiztu bazen ere, ekoiztutako urrearen zati gehiena Caucasian deklaritzen da, Antiokiako auzoko departamentuko udalerrian, prezioa han garestiagoa delako, beraz, udalerriak bere ekoizpena boskoiztu zuen (Paz, 2014). Goraldi horren arrazoiertako bat nazioarteko mailako mineralaren prezioen igoerarekin lotuta dago.

El Alacrán meatzea

El Alacrán meatzea²³ Puerto Libertador udalerriko San Juan eskualdean kokatuta dago, San Pedro ibaiaren ertzean. Diotenez 1742. urtetik gutxienez, martxan zegoen, eta harrezkero, gaur egun arte, artisauek, legez kontrako eta industria ustiategiak aldi berean egon direla. Industria ustiapenei dagokien, enpresa nazionalak eta atzerriarrek egin dituzte (Negrete, 2016, 20. or.).

23 Izena, toki hartan kolore askotako eskorpioiak daudelako datorkio.

Galerietarako sarbidea, El Alacrán meatzea.

Gaur egun, El Alacrán meatzea dagoen lurraldean, Latinoamerikako aire zabaleko meatze-ekintzaitzarik handienetako bat egiteko asmoa dago, kobrea (erauzketaren material nagusia), zilarra eta urea erauzteko: San Matías Project hain zuzen ere, gaur egun, Kanadako Minerales Córdoba S.A.S konpainia ustiatzen ari dena, baina sei urte ingururen buruan erauzketa hastea espero da. Proiektu horrek, 2009. urtean erregistratutako meatze-titulua du, 30 urterako, gutxi gorabehera 22.000 hektareakoa, baina ustiapena 400 hektareetara mugatu da, El Alacrán hain zuzen ere (Portafolio, 2018ko ekainaren 12).

2019ko ekainaren ebaluazio ekonomikoaren arabera, San Matías proiektuak gutxi gorabehera 417.300 tona kobrea ekoizten ditu; 724.500 urre ontza eta 5.930.000 zilar ontza. El Alacrán meatzearen kasurako, erauzketa prozesu handia izan beharko du aire zabaleko meatzaritza metodo tradizionalen bidez (zulaketa, leherketa eta pala/kamioia), ustiapenaren 17. urtera arte. Orduan, meatze horretan lana murrizten hasiko

dela aurreikusita dago (Minerales Córdoba, 2019, 4. or.). Gobernu nazionalak proiektu hau "herrialdearentzat garrantzitsua" dela dioen arren, eta enpresa nabarmentzen badu ere (ANM, 2018a, 32. or.), egia esan, proiektua eskubideen inguruko eztabaidetan nahastuta dago, gutxienez, bi subjektuekin: eremuan bizi den Zenú erkidego indigena, Cabildo San Pedro bereziki, eta Alacráneko Meatzarien Elkarte, zenbait eskubide eskatzen dituztenak, eta aztertze lanengatik eta eremuan etorkizunean egingo den aire zabaleko ustiapenarengatik euren eragina izango dutelako. Dena den, tituludun eremu osoan, horiez gain, 25 kabildo/ezarpen indigena daude, eta Ekintza Komunaleko 114 Batzorde -JAC- (El Alacráneko JACeko kidea, 2019ko uztaila).

Horrela, meatze-eremuan dagoen gatazka nagusietako bat meatzea ustiatzeko legezko eta bidezko eskubideak nork duen jakitea da. Hala ere, mineralak ustiatzeko eskubidearengatik eztabaidaz harago, ingurumen eraginei eta ekonomiari buruzko eztabaida ere badago, Zenú herri indigenarentzat bereziki, herri gisa duen biziraupen fisiko, sozial eta kulturalerako arazo bat ekartzen duena.

Meatzaritza motak El Alacránen

Artisau meatzaritza

Urre-ustiapena, lurralde horretan bizi izan diren erkidego indigenen antzinako jarduera da Puerto Libertador udalerrian. Barekeoz eta artisau-meatzaritzaz baliatuz, Zenú indigenek urrea landu zuten eta jarduera horrekin lotu ziren²⁴. Aldi kolonialean zehar Espainiako konkistatzaileek esklabo beltzen eskulana sartu zuten, eta meatze horiek biziki ustiatu zituzten. Gaur egun, aldi horretan eraiki zi-

24 Zenú herri indigenerako, urre meatzaritza antzinako jarduera da, konkista gisa ezaguna den aldia baino lehenagokoa. Horren lekukoa da Sinú ibaiaren haran erdiaren eskualdean, San Jorge eta Cauca ibaiaren beheko ibilguan eta San Jacintoko mendilerroan aurkitu den urrezko material arkeologiko ugaria (Legast, 1980).

tuzten zulo handien hondar batzuk aurki daitezke. Erkidegoek "antzinako lana" deritzote. Hala eta guztiz ere, urre ustiapena ez da inoiz gelditu. Aldi kolonialaren ustiapen handiko aroaren ondoren, meatze horiek lantzen jarraitu zuten bertako biztanleek, barekeoaren eta artisau ekintzen bidez. Hala ere, berriki, urre erauzketa, handik hurbil dauden kolonoek ere egiten dute.

Jarduera horrek garrantzitsua izaten jarraitzen du bertako biztanleentzat eta biziraupen ekonomiarako. Horietako batzuk, Zenú erkidego indigenako pertsonak dira, nekazaritza, arrantza eta ehiza jarduerak ere egiten dituztenak. Hala ere, artisau jarduera gisa, mantentzea gero eta zailagoa egiten duten dinamikei aurre egiten jarraitu du. Alde batetik, eragile armatuak egoteak eta legez kontrako urre erauzketarekin lotuta egoteak presio egiten diote gatazkaren intentsitatearen mende egon den lurraldeari. Bestetik, meatze-agintaritzak emandako tituluen ondorioz, eremuen gaineko ustiatze eskubidea eskatzen duten enpresa handiak daude, eta horrek erkidegoak kezkatzen ditu, naturan eragiten dutelako, bereziki San Pedro eta San Juan ibaien gaineko eragina, mugikortasunean izan ditzaketen mugengatik, eta baita biziraupen-ekonomian dituen eraginengatik. Hori dela eta, tokiz aldatu eta beste leku batzuetan ezarri behar izaten dituzte, baita kendu ere²⁵ (Landa bisita, 2018ko iraila). Egoera hori zaildu egin da, enpresak izen soziala aldatzen joaten direlako, eta horren ondorioz, funtzionatzeko estrategia ere bai. Horrela, presio handiagoa egiten zaie bertako erkidegoei.

25 Benetako arriskua da hori, eta une honetan, bere lurraldea galtzeko arriskuari aurre egiten diote, eskala handiko meatzaritza hedatu delako, jendaurrean Minerales Córdoba enpresak jakinarazi duenez. Horrela, beharrezkoa bada, erkidegoak beste toki batzuetan kokatuko direla esan du, hurrengo urteetan mineralak erauzteko proiektua gauzatzeko. Berrito kokatu beharko lirakeen erkidegoen barruan daude erreserba hauetatik hurbil daudenak: San Matías, Costa Azul, Buenos Aires, Mina Rá eta Caño Pepo.

Lurraldearen adierazpena artisau-meatzaritza egiten zenean kartografia sozialeko lantegian, Alto San Jorgeko Zenú Babesleku indigenaren kideekin.

Iraupeneko meatzaritza tradizionala

Joan den mendeko laurogeiko hamarkadaren hasierarako, gaur egun El Alacrán gisa ezaguna den meatzea sortu zen²⁶. Zenbait urte geroago, auzokoa zen Antioquia departamentuko udalerrietatik etorritako meatzari batzuk heldu ziren, meatzea lantzeko asmoarekin. Meatzari horiek, Kaliforniako errota ezagunak sartu zituzten. Horien bidez, harria modu teknikoago

baten bidez apurtzen zuten, urrea erauzteko. Meatzariak antolatu ziren eta Alacraneko Meatzarien Elkarte sortu zuten. Horrela, eremuko meatzaritza ekintzaitzearik garrantzitsuenetako bat bihurtu zen, eta familiez betetzen joan zen, gaur egun, El Alacrán meatzea dena sortu arte²⁷.

Kaliforniako errota heldzearen ondorioz, nagusiki barekeoaren bidez egiten zen urrearen artisau meatzaritza aldatu egin zen, meatzari gehienak lurpeko ustiapeneko meatzaritza lantzen hasi zirelako. Hor, tunelak eraikitzen dira,

26 2015. urterako dagoeneko 8,5 hektareako eremua zuen ustiapenean, eta izen bereko baserrian kokatuta zegoen erkidegoan 678 biztanle zeuden, 172 familiatan (Herriaren Defentsa Erakundea, Konstituzio Auzitegian aipatzen den moduan, 2015). Erkidegoaren informazioaren arabera, 2019ko uztailean, 200 familiatan antolatuta zeuden 800 pertsonak osatzen zuten.

27 Toki horretan bizi dira, eta Elkartean, beren burua Zenú herri indigenako biztanletzat duten pertsonen parte hartzen dute (Landa bisita, 2018ko iraila).

urrearen betari jarraituz. Teknika horren bidez zuloak eraikitzen dira, eta geroago, bolbora eraikitzen da, harria zatikatzeko. Harria orgatxo bidez garraiatzen da tauletaraino. Han, ehoketa egiten da, nagusiki Kalifornia erako errotak

Meatzari tradizionalak harria prozesatzeko lantokia, El Alacrán meatzean.

erabiliz, baina baita beste batzuk ere, hala nola bola errotak eta birrehotzen duten errotak.

Harriaren ehoketa prozesua ingurune hezean egiten da, eta ehotako materiala kanal inklinatu batera igarotzen da. Haren oinarria urrezko partikulak pilatzen dira, eta azkenean, urrearen ezpurutasuna nitrogeno azidoarekin iragazten dira. Bestalde, konfinatzeko merkurioa erabiltzen zuten (Puche, datarik gabe). Dena den, Meatzarien Elkarteko kideen arabera, substantzia hori gero eta gutxiagotan erabiltzen da (landa bisita, 2019ko uztaila), ondorio kutsagarri larriak dituelako. Horrekin batera, Sinú eta San Jorge Haranetako Eskualdeko Korporazio Autonomoak zuzentzen duen transizio estrategia bat ere ezartzen du –CVS²⁸ erabilera murrizteko.

El Alacrán urrezko meatzeak artisau eta esku jarduerak gordetzen baditu ere ustiatzeko, horren eraginez, lurraldean zenbait ingurumen-eragin pilatu dira, hala nola handik hurbil dauden zenbait eremu malkartsuetako ibilguen sedimentazioa, meatzeko hondakinak isuri direlako, merkurio eta nitrogeno azidoarengatik kutsadura, paisaia aldaketak, baso-soiltzea eta dibertsitate galera (Puche, datarik gabe). 2019ko ekainerako, CAR erakundeak isun ekonomikoa jarri zien Meatzarien Elkarteari, eta ustiapena behin betiko ixtea agindu zuen, Ingurumena Erabiltzeko Planik ez izateagatik eta ingurune osasungarriaz gozatzeko eskubidea urratzeagatik. Erkidegoarentzat enpresa handiei laguntzeko estrategia baten barruan dagoen ekintza da, eta gatazka handiagoak ekar litezake haien eta artisau meatzari txikien artean. Horrez gain, erkidegoaren biziraupenean ere eragin lezake (landa-bisita, 2019ko uztaila).

²⁸ Ingurumenaren inguruko indarreko arautegiaren arabera, Eskualdeko Korporazio Autonomoak erakunde publikoak dira, lurraldeko erakundeek osatuta daudenak. Beren ezaugarriak direla eta, ekosistema bera osatzen dute geografikoki, edo unitate geopolitiko, biogeografiko edo hidrogeografikoa, administrazio eta finantza autonomiaren. Beren jurisdikzioaren barruan, ingurumena eta natura-baliabide berriztagarriak kudeatzen dituzte, eta garapen iraunkorrerako joera dute (1993ko 99. Legearen 31. artikulua)''.

Urre meatzaritza kriminala

El Alacrán meatzean ustiapenaren goraldi bizi zen bitartean, gatazka armatuaren dinamketan murgilduta zegoen lurraldera eragile armatuekin lotutako partikularrak heltzen joan ziren, urria ustiatzeko asmoekin, atzerako hondeamakinek erabiliz eta aurka egiten zuten bertako biztanleak beldurtuz. 2013. urtetik, eskualde horretan, fenomeno hori nabarmen handitu da, batik bat draga eta hondeamakinei dagokienez (CVS, 2018). Ingurumenean eta banakako nahiz talde osasunean dituzten ondorioak larriak dira, eta zalantzarik gabe, barekeo eta artisau metodoaren bidez egindako urre ustiapenaren aldean, urrearen legez kontrako meatzaritzak aldaketa bortitzagoak eragiten ditu lurraldean. Hala ere, erakundeek, oro har, zaku berean sartzen dituzte artisau meatzaritza eta meatzaritza tradizionala -oraindik formalizazio prozesuetara heldu ez dena-, meatzaritza kriminalarekin batera. Hala ere, kasu batzuetan ez da erraza haien arteko muga bat ezartzea, izan ere, erauzketaz gain, komertzializazioa ere kontrolatzen da. Hala ere, haietako bakoitzean esku hartzen duten subjektuak argi muga daitezke.

Eragina horiez gain, meatzaritza kriminalak lurraldeko, erregulazio sozialeko, estortsioko eta indarkeriazko gaitzespen prozesuak ekartzen ditu erkidegoetan eta biztanleengan. Komunero indigena baten hitzetan: "horren ondorioz, gure askatasuna eragotzi da, lehen nahi genuen tokietatik ibil gintezkeelako, baina gaur egun dagoeneko ezin dugu. Eredu honetan, esaterako, hemendik, mugak jartzen dizkigute, ordu honetatik ordu honetara ibil zaitezke hemendik, bestela ez" (landa bisita, 2018ko iraila). Horrez gain, antzinako hilerri batzuk, eta Zenúko biztanleentzat sakratuak ziren toki batzuk galdu egin dira haien hedapenaren ondorioz (landa bisita, 2018ko uztaila).

Eskala handiko meatzaritza

Garrantzitsua da nabarmentzea eremu osoan beste meatze tradizional txiki batzuk daudela, esaterako, Pirita, Rá eta La Antena meatzeak. Horiek, modu tradizionalan ustiatu dituzte meatzari txikiak, El Alacrán meatzearekin batera, eta eremu horretan meatze-ustiapena garatu

nahi duten eragile eta enpresen etorrerari aurre egin behar izan diote. Enpresa horietako batzuk dira honako hauek: Compañía Dual Resources, Sociedad Ordinaria de Minas Santa Gertrudis posteriormente Sociedad Ordinaria de Minas El Alacrán, Sociedad Ordinaria de Minas OMNI "Omnisom" eta berriki Minerales Córdoba, proiektu, arrazoi sozial eta tituluen zirkulazio nahasiaren barruan.

Laurogeiko hamarkadan, meatzari tradizionalak urrearen meatze ustiapena eskala txikian egiten zuten bitartean, El Alacrán meatzean, Kanadako Dual Resources enpresak eremu horren gaineko lizentzia eskuratu zuen, eta ustiapen lanak hasi zituen meatze horretan eta Rá meatzean (1982-1994). Ustiapenaren ondorioz, Dual Resources enpresak bideragarritzat hartu zuen meatzea ustiatzea. Hala ere, enpresak meatzea utzi behar izan zuen, talde armatuek lurraldean egiten zuten presioarengatik. Gero, 1995. urtean, Dual Resources enpresak Santa Gertrudis enpresari utzi zion bere lizentzia. Bestalde, urte bereko azaroan, Kordobako Gobernuak nortasun juridikoa eman zion El Alacrán Meatzarien Elkarteari (Puche, datarik gabe).

1997. urtean, Santa Gertrudis Kolonbiako enpresak, John Bruckner Miller legezko ordezkariaren bidez, atzerriko herritarra zena, ustiatzeko lizentzia lortu zuen, MMEren eskutik, eta Korporazio Autonomoak Ingurumena Ebaluatzeko eta Era-biltzeko Dokumentua (DEMA) onartu zuen. Horrela, enpresak ustiapen plan bat prestatu zuen. Hor, meatzari tradizionalen eta artisau meatzarien gaitasuna eta adostasuna jasotzen zen, eta eremua berreskuratuko zela. Geroago, Santa Gertrudis enpresak bere izena aldatu zuen, Sociedad Minera El Alacrán-era, legezko ordezkari berarekin jarraituz. Hala ere, gatazka armatuaren dinamiken ondorioz, enpresak ezin izan zuen aurrera egin ustiapenean utzitako aldiaren, eta 2003. urterako, ustiatzeko eman zieten epea galdu zuten (Massé, 2013a, 6. or.).

2003. eta 2008. urteen artean, lanak etenda egon ziren legezko gaiengatik, eta 2009. urtean berriro agertu zen John Bruckner Miller, OMNI "OMNISON" Meatzeen Sozietate Arruntaren legezko ordezkari gisa agertuz urrezko eta III-08021 meatze kontzesioko kontratuaren beste mineral batzuen proiektua garatzeko. Kontratu

hori 30 urteren buruan eman zen, eta beste 30 urtetarako berri daiteke. Geroago, 2011. urtean, OMNISOM Meatze Sozietate Arruntak Kanadako Ashmond Resources Corp. enpresarekin bat egin zuen, Vancouveren egoitza zuena (Massé, 2013a, 6. or.). Horrela osatu zen Ashmomni Omni S.A.S. sozietatea, eta ustiapen lanak hasi ziren. Urrea eta kobrea gordailuetan zeuden mineral nagusiak ziren, eta zilarra eta burdina, lotutako mineralak gisa, 291.207 hektareako titulu baten gainean (Vargas, 2014).

2016. urtean Ashmomni Omni S.A.S. sozietateak izena aldatu zuen: "Compañía Minera El Alacrán S.A.S." (ANM, 2016). Hortik aurrera, enpresaren jendaurreko informazioan aurki daiteke El Alacrán S.A.S. Meatze Konpainia Kanadako High Power Exploration Inc meatze handiak kontrolatzen duela. Hala ere, aldaketak egiten jarraitu dira Kolonbiako enpresaren izen sozialean, eta 2017. urterako Compañía Minera El Alacrán S.A.S konpainiak guztiz laga zituen bere eskubideak III-08021, emakida kontratua- ren barruan, Cobre Minerals S.A.S. sozietatearen alde. Beraz, konpainia hori, tituluaren % 100aren jabea bihurtu zen. Bestalde, enpresaren izen sozialaren aldaketa horrek erakusten du meatze-ustiapeneko helburuak kobre ustiapena zuzenean jasotzen zutela mineral nagusi gisa, eta ez bakarrik urrearekin lotuta gisa.

III-08021 tituluaren gaineko ustiapen-eskubideen azken egoeraren berri izateko, oso garrantzitsua da nabarmentzea Cordoba Minerals Corp enpresa, eta Kolonbiako filiala, Minerales Córdoba, 2015. urtetik proposamen batean lanean ari zela, meatze ustiapeneko eremu horren gaineko eskubideak eskuratzeko. Horrela, akordio bat sinatu zuten Cobre Minerals S.A.S. enpresarekin, akzio eta eskubide guztiak eskusiboki laga ziezazkion III-08021 meatzaritza tituluaren gainean. Horrela, ANMren aurrean tituluak Cobre Minerals S.A.S. enpresaren izenean jarraitzen badu ere, eta 2018. urtearen amaieran meatze agintaritzaren aurrean Minerales Córdoba enpresari egindako eskubideen lagapena oraindik jakinarazita ez zegoen arren (enpresaren beraren informazioaren arabera), ziur asko, hurrengo urteetan Minerales Córdoba enpresaren aldeko eskubideen gaineko lagapen berria egingo da (Minerales Córdoba, 2018).

Minerales Córdoba enpresak, III-08021 tituluaz gain, gutxi gorabehera 391 hektarea barne hartzen dituena, asmo handiko meatze-ustiapeneko proiektua garatzen du aire zabalean. Horrela, gutxi gorabehera 20.000 hektareako hedadura jasotzen da, eta hor, urrea, kobrea eta eremu horrekin lotutako gainerako mineralak erauzi nahi dituzte. Asmo handiko plan horri San Matías esan diote, eta Latinoamerikako meatze-ekintzaitzarik handienetako bat da. Hori dela eta, Minerales Córdoba enpresa, ustiapen jarduerak hasi ditu lurraldean, eta hemendik aurrera, proiektuaren barruan, eragingo diren erkidegoekin negoziazioak egiteko asmoa du (Portafolio, 2018ko ekainaren 12).

Hala ere, adierazi behar da proiektu honen aurretik, Minatura International y Sabre Metals Inc. enpresak dagoeneko aurreikusita zuela, eta 2011. urtean, enpresa horiek, meatze-ustiapenean zuten partaidetzaren ehuneko bat saldu zioten Kanadako Wesgold Minerals Inc. enpresari. Geroago, izena aldatu zuten: Cordoba Mineral Corp. Gaur egun, enpresa horrek Kanadako meatze-ustiapeneko konpainia garrantzitsua osatzen du, Torontoko balore-burtsan jasotzen dena. Akziodun nagusia High Power Exploration-HPX meatze-enpresa handia da. Horrela lan egiten du mundu mailako meatzaritzaren erraldoi honek, Minerales Córdoba izenarekin, eta meatze-eskubide guztiak ditu San Matías Project proiektuaren barruan, El Alacrán meatzearen gaineko III-08021 tituluari barne hartzen dena.

Alto San Jorgeko Zenú herria urre meatzaritzaren aurrean

Alto San Jorgeko zenú herri indigena Montelibano, San José de Uré, La Apartada eta Puerto Libertador udalerritan kokatu dago, eta azken horretan dago jende kopururik handiena. 2014. urterako, 17.047 pertsona zituen, 56 kabildotan antolatuta, Alto San Jorgeko Aterpe Nagusitik etorritakoak. Horiek, udalherri horietako landa eta hiri eremuetan kokatuta zeuden. Eremuan bizi izan ziren departamentuko iparraldean kokatutako herri indigenen zuzeneko ondorengoak badira ere, beren historia kolektiboa,

Meatzearen ikuspegi panoramikoa.

lurralde testuingurua eta gobernu egitura dirrela eta, nortasun berezi eta autonomia dute Kordobako hegoaldeko zenú gisa (Serrano, 2016a, 19. or.). Beren burua herriko kideztat hartzen dutenen gizarte-egoera prekariora da, Garapenerako Nazio Batuen Programaren -PNUD- laguntzarekin egindako errolda propioaren arabera: inkesta egindako pertsonen % 72 (13.768, 3603 etxeetan) gatazka armatuaren biktimak dira, eta etxeen % 93ak ez du hileko diru-sarrera nahikorik familiaren oinarritzko beharrak asetzeko (PNUD, 2018).

Borroka luzearen ondoren, 2014. urtean, 905 hektarea aitortu zizkioten formalki Puerto Libertador landa-eremuan. Hor, gutxi gorabehera 300 familiak ostatu har dezakete, beraz, eremu hori ez da nahikoa beharren aurrean (Serrano, 2016a, 22. or.). Hala ere, gaur egun, babesa handitzeko eskaerak daude, eta ziur asko, ez da berehala gauzatuko. 2017. urtean, herriari aurretiko kontsultarako eskubidea bermatu zioten, eta Cerro Matoso enpresak egindako nikel ustiapenak izandako eraginak konpontzeko. Bestalde, ez zen kontsultatu beste batean aurrean enpresaren emakida kontratua handitzen zuen.

Eragile berrien etorrerarekin urre-ustiapena handitu zen neurrian, erkidegoek aldaketa handiagoak izan zituzten lurraldean, eta lurraldearen eta lurpeko mineralen bereganatzearen in-

guruko zenbait gatazka. Tradizioz, zenú erkidego indigenak nekazaritzan, ehizan eta arrantzan ibili dira, meatzaritza, gizonek eta emakumeek artisaú gisa egiten zuten aldirian. Ibaia oraindik oso aberatsa zen zenbait espeziezako arraintan. Horien artean nabarmentzen dira: guayucoa, muxarra, bocachico eta sardina. Hala ere, pixkanaka, espezie kopuru hori txikiagotzen eta desagertzen joan zen, meatze-jarduerak, bai tradizionalak, bai legez kontrakoak, handiagotzen ziren neurrian, ur iturriak kutsatzen zituztelako. Horrez gain, meatzaritza-jardueraren hazkunde horrek, basoak murriztea eta bertako espezieen zurezko zuhaitzak txikiagotzea ekarri zuen, hala nola abarco eta hediendo espezieak. Bestalde, ekosistemaren galera ere eragin zuen, animalia txikien ehiza mugatuz, hala nola guatinaja, mocha, paguí edo condona (landa-bisita, 2018ko iraila).

Horrela, erkidegoak identifikatzen dituzten ur ustiapenaren pilotutako aldaketa eta eragin nagusien barruan, hauek daude: ur iturrien kutsadura, basoak, animaliak eta landareak galtzea, airea kutsatzea, eta sendabelarrak galtzea. Horrek, landareak erabiltzen zituen medikuntza tradizionala gutxiagotan erabiltzea dakar. Horrez gain, arnas arazoekin eta larruazaleko arazoekin lotutako osasun-afektazioak ere identifikatzen dira. Aldaketa horiek emakumeen osasunean nagusiki eragiten dute, esaterako, etxeko lanak aurreratzeke, ur kutsatuak erabili

Lantegiak bertako erkidegoekin.

behar dituztelako. Bestalde, erkidegoek ohar-tarazten dute biziraupen baliabideen narriadurak, jarduera tradizionalen garapenean ere eragiten dutela, hala nola ehizan, arrantzan, arto, juca eta bestelako pancoger laborantzetan. Horrenbestez, zenú erkidego indigenen berezko tradizioak, erabilerak eta ohiturak gal-tzen dira.

Halaber, lurpeko mineralen bereganatzearen-gatiko lehia berarengatik eragilean artean, lurraldea kontrolatzeko dinamikak eratu dira. Hor, zirkulazio askea mugatzen da, igarotzeko ordu-tegiak ezarri edo murrizketak ezartzen dira bi-deetan. Bestalde, populazioetan presio egiten da, mehatxuen, hautazko hilketen eta gizarte liderren estigmatizazioaren bidez. Horren guz-tiaren ondorioz, erkidegoak narriadura esan-guratsua bere bizimoduan. Hala ere, merezi du aipatzea meatzaritzaren eragin metatu hori ez dagokiola bakarrik legez kontrako meatzari txikiek egiten duten urre erauzketari bakarrik; zenbait interes eta agertokik eragindako lurralde baten aldaketa-dinamika konplexuagoei baizik: gatazka armatua; mota desberdineko proiektuak garatzea, urrea erauzteko eta bes-telako mineralak, hala nola ikatza, burdina, ni-kela eta kobrea; legez kontrako erabilera duten laboreak ereiteko interesak eta nekazaritzan aritzen diren lurren kontzentrazioa handitzea edo arroz hedadura handiak eta teka zurezko laborantzak ereitea. Beraz, ezin da ondorioz-tatu aurretik aipatutako eragin eta afektazio guztiak urrearen ustiapenari eta esplotazioari buruzkoak bakarrik direnik, izan ere, lurral-dean, elkarrekin lotuta daude zenbait dinamika daude, eta aldaketa bortitzak ekartzen dituzte.

Ondorio gisa: El Alacrán, urre erauzketaren inguruko gorabeherak eta gatazkak

El Alacrán kasuak Kolonbian meatze-jardueran dauden gatazken zati handi bat islatzen du. Alde batetik, erdiko mailaren eta lurralde mailaren arteko gatazka, lurraldearen ordenamenduaren-gatik eta lurzorua okupazio-ereduengatik²⁹. Puerto Libertadoreko alkatezarako, emakida handiek udalerriko eredu ekonomikoarekin aldaketa eragin dute. Horrela, nekazaritza eta abeltzaintzako izatetik, meatzaritzako izate-ra pasa zen, horretarako prestatuta egon gabe. Horrez gain, ez dago lan-lotura aukerarik beren biziraupen baliabideak galdu dituzten artisauren nekazari eta meatzariarentzat. Aldaketak gertatu dira lurzoruan eta udalerriko elikagai segur-tasuna galdu da, bestelako ondorioen artean (Herriaren Defentsa Erakundea, Konstituzio Auzitegian aipatzen den moduan, 2015).

Erakundeen ikuspegitik, horrek, tokiko adminis-trazioen ezgaitasunaren zati bat erakusten du, meatzaritza handiaren bultzadaren ondoriozko gizarte arazo eta gatazkei aurre egiteko. Horri gehitu behar zaio Kolonbiako Estatuak ezin di-tuela kontrolatu eta murriztu Kordobako hegoal-dean lurraldeko eremuak kontrolatzen dituzten legez kontrako talde armatuak. El Alacrán mea-tzetik kilometro gutxi batzuetara dago, eta talde horien eta indar publikoaren artean gorabehe-rak gertatu dira. Erkidego indigenen eta neka-zarien erkidegoen ikuspegitik, nazionalaren eta bertakoaren arteko tirabira horrek, izan duten azpiordezkaritza politikoaren zailtasun jakinak adierazten ditu: konfiantza eskasa aurretiko kontsultaren mekanismoan eskubide hori iza-ten dutenean, baina baita sentsazio iraingarri bat ere, hots, beti zenbait urrats atzerago ego-tea historikoki okupatu dituzten lurren gaineko

²⁹ Gatazka horrek indar handia hartu du Kolonbian, eta nabarmen eztabaidatu da herri kontsulten aldeko jarrera desberdinen inguruan. Hala ere, eskualdean, erauzketarengatik arazo berak gertatzen badira ere, erauzketak egitea bultzatu duten gizarte-erakundeetan bezala, oraindik ez da aurkeztu horrelako esperientziarik.

erabakietan, eta informazio egokirik ez izatea lurpean dauden mineral guztien gainean, eta emandako meatze-tituluen gainean (landa-bisitatik, 2018ko uztaila eta 2019ko uztaila).

Gatazka hori konpontzeko ibilbide bat ezar lezakeen prozesu bat da Lurralde Ikuspegiko Garapen Programa ezartzea³⁰ –PDET– Kordobaren hegoaldean, Bake Akordioari esker garatutakoa. Xede horrekin, partaidetza-prozesu baten bidez, erkidegoek lehentasuna ematen diete udal eta eskualde mailako zenbait ekimenari, beren garapena bultzatzeko oinarriko beharretatik abiatuz. Zenú herri indigenak nahiz El Alacráneko JACek aktiboki parte hartu zuten Eskualdea Aldatzeko Ekintza Plana -PATR- sortzen, eta hori islatuta ikus daiteke dauden ekimenetan, formalki gutxienez, eta garatzeko interes politikoa dago (ikus meatzaritzarekin lotutako ekimenei buruzko 1. eranskina). Ekimen horiek, lurralde, gizarte eta ingurumen gatazkek ebazteko beharra islatzen dute, lurraldeko bakea eraikitzean erronka nagusietako bat gisa. Horren inguruan, bitxia da prozesuan erauzketa jarduera hazkunde ekonomikoaren maila garrantzitsuenetako bat gisa hartzea, izan ere, ia diagnostiko guztiek ezagutzen dute³¹, agian enpresa pribatukoak izan ezik,

30 170 udalerrri biltzen dituzten 16 azpieskualdetarako 16 programa dira. Kordobako hegoaldearen kasurako, hauek dira: Tierralta, Valentzia, Montelíbano, San José de Uré eta Puerto Libertador.

31 Lurraldearen Berrikuntzarako Agentziak -ART- prozesu honetan egindako udal diagnostikoak, udalerriko lurzoruaren erabilera aldaketa bortitzen berri ematen du (nekazaritza eta abeltzaintzatik meatzaritza eta energiara, bere ekonomia- ren maila nagusia izango dena); meatze jarduera okerrak, airea eta ur iturriak kutsatu dituztenak. Horrek, arnas gaixotasunak, gaixotasun dermatologikoak, gernu gaixotasunak eta sortzetikoak; murrizketak ekarri dituen meatze emakidak egotea, baliabide naturalak aprobetxatzeko, hala nola arrantzakoak eta lurtekoak, ekoizpen faktore gisa; adostasun gutxi meatzaritza formalaren langileen eta bertako eskulanaren artean; eta ahultasunak elikagaien ekoizpenean, nekazaritza eta abeltzaintza bokazio aldaketarengatik, eta langileak beste jarduera batzuetara migratzea. Horien barruan daude meatzaritza informala, eta legez kontrako erabilera laborantzak ekoiztea (ART, 2018a, 2-4. or.).

nekazarien naturari eta ekonomiari buruzko erauzketa-ereduaren eraginak udalerrian eta eskualdean. Horrek erakusten du prozesu honetan ideia hau mantenduko dela: arazoa legez kontrako meatzaritza bakarrik dago, eta ez meatzaritza handian.

Bigarren gatazka bat urrearen ustiapen eskubideengatik lehiara mugatuta dago: urre meatzaritza ustiapenaren une desberdinetan, Puerto Libertadorean, tentsioak nagusi zian dira lurraldea ustiatzeko bidezko edota legezko eskubidea duenaren gainean, eta horrenbestez, nagusiki Zenú herriko nekazariak eta erkidego indigenak bizi diren lurraldearen gaineko kontrola izateko. Tituluak historian zehar izan dituen kontratuaren izen aldaketak eta lagapenak kontuan hartuz, El Alacrán meatzearen meatzari tradizionalak zenbait eragileri aurre egin behar izan diete, eremu horretan meatze ustiapenerako eskubidea eskatu dutenak, eta legez kontra ustiatzea artisauei leporatu dietenak. Hori dela eta, Puerto Libertadoreko udalerriko Alacráneko Meatzarien Elkarteak Alacráneko meatzaritza legeztatzea eskatu zion ANMri, izatezko meatzaritza gisa. Agintaritzak erantzun negatiboa eman zuenez, Alacráneko Meatzarien Elkarteak lehia juridikoari ekin dio, meatze hori ustiatzeko eskubidea aitortzeko, bere meatze-tradizioa kontuan hartuz³².

Borroka horren ondorioz, El Alacráneko Meatzarien Elkarteak Konstituzio Auzitegiaren bere aldeko epaia du (2015). Hala ere, meatze-agintaritzak azpimarratu du titulua duen enpresaren eskubideen lehentasuna ezarri behar dela. Horrela, jarduera egiten ezin duenez jarraituz, meatzari tradizionalak, tituluaren jabea den enpresaren konpentsazio ekonomiko bat negoziatzeko aukera kontuan hartzen

32 Eskaera hori Konstituzio Auzitegiaren jurisprudentzian oinarritzen da (2017a), antzeko kasu batean Marmatoko meatzari tradizionalen elkartearen (Caldas) aldeko epaia eman zuena. Horrela, Villonza meatzea uzteko agindu zioten, Gran Colombia Golden jabetzako meatze-tituluaren barruan zegoelako. Horren inguruan, Auzitegiak Gran Colombia Gold-en meatze lanak uzteko agindua etetea agindu zuen.

dute, bere jarduera tradizionalari uko egitea-
gatik, eta aholkularitza bilatu dute kanpoko
zenbait erakundetan, hala nola Kordobako
Unibertsitatean, subsidiarioki, El Alacrán mea-
tzeari buruz aurreratutako lanen balioa ekono-
mikoki aitor diezaieten. Dena den, aukera ho-
nek ez du konpontzea hondoan dagoen arazoa,
hots, eskualderako erauzketa eredia eta erki-
dego meatzariaren biziraupen iturria.

Hirugarren gatazka bat eskubideen ber-
mearekin lotuta dago, erkidegoen eta meatze
enpresaren arteko negoziazio prozesu baten
barruan: meatze tituluak meatze ustiapena bar-
ne hartzen du San Juan de Asísiko lurraldearen
zati batean. Hor, San Pedroko Zenú Kabildo
Indigena, Alto San Jorgeko Zenú Babesleku
Indigenaren zati dena. Arestian aurretiko kon-
sultari buruz adierazitakoa kontuan hartuz,
meatze-titulu hori ustiatzeko eskubidedun gisa
agertu diren azken enpresek, meatze titulu
horren eragin-eremuaren gaineko erkidego
indigenen presentziari buruzko azterketa egin
dute. 2018ko maiatzean Cobre Minerals S.A.S
enpresak Barne Ministerioaren ziurtagiria
jaso zuen, III-08021 meatze titulua ustiatzeko
proiektuaren eremu horretan erkidego etnikoak
egoerari buruzkoa. Hor adierazten da ustiapen
proiektuaren barruan San Pedro Kabildo
indigena dagoela, beraz, erkidego horrekin
aurretiko kontsulta prozesua egin beharko du.

Hala ere, erkidego indigena zenúetarako, au-
rretiko kontsulta ezingo da mugatu San Pedro
Kabildo Indigenara, titulu honi buruzko mea-
tze-ustiapeneko proiektua garatzen bada, Zenú
herriko erkidego gehiago eragingo lirateke-
elako. Hori kontuan hartuz titulu horrez gain,
gutxi gorabehera 391 hektareako hedadura
barne hartzen duena, San Matiaseko aire zaba-
leko meatze-ustiapeneko proiektua ere garatu
nahi dela. Proiektu horrek, gutxi gorabehera
20.000 eta 22.000 hektarea arteko hedadura
barne hartzen du, eta larriki eragiten du lu-
rraldeko erkidegoetan. Horien barruan Zenú
herria eta Emberá Katío herriko zenbait familia
daude. Minerales Córdoba enpresarako, aurre-
tiko kontsulta prozesua Alto San Jorgeko Zenú
Babeslekuko kabildoekin egingo da, Barne
Ministerioak egiaztatuta daudenak, eta bes-
te zenbait prozesu beste erkidego batzuekin,

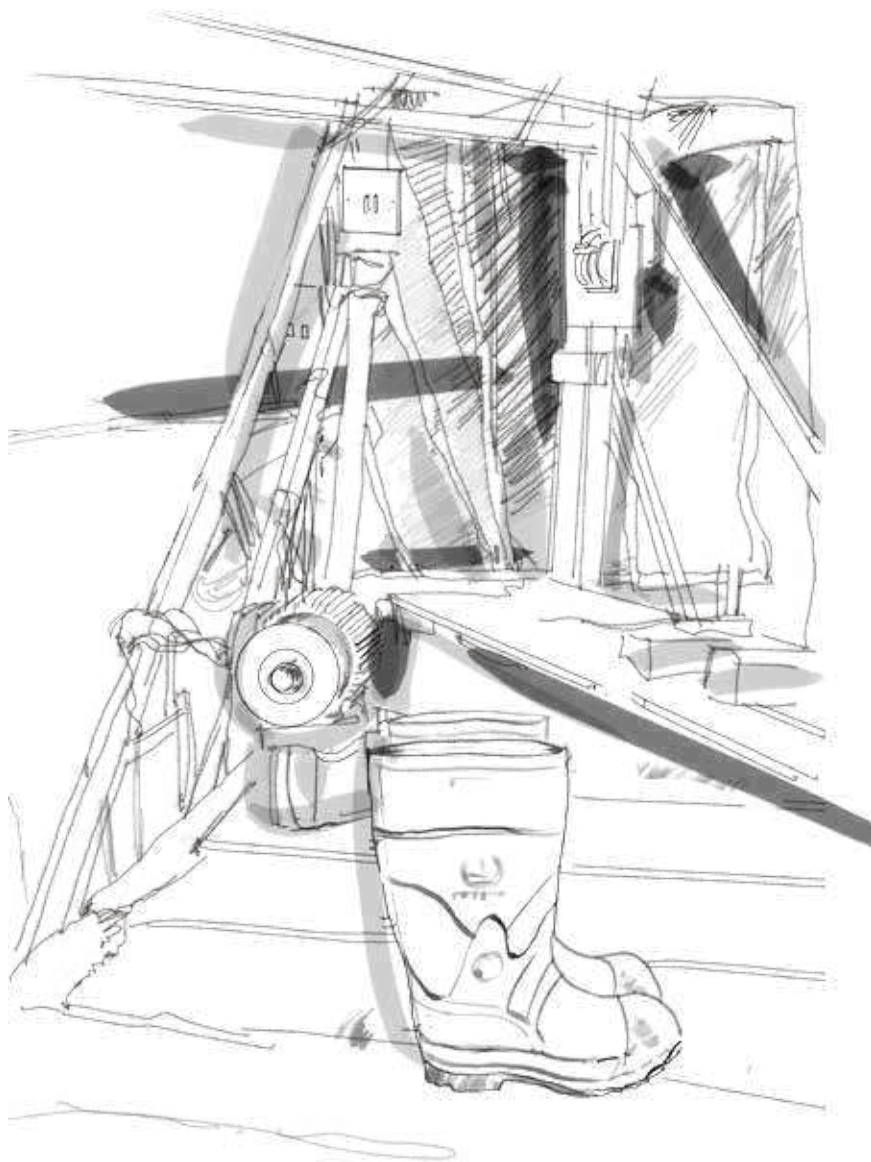
eragin-eremuan (Portafolio, 2018ko ekainaren
12). Hala ere, zenbait hamarkadetan izandako
zirikatzeen eta prozesu judizialen mehatxuen
ondorioz, talde horiek ez dute espero enpresa
pribatuak edo estatu erakundeek, maila nazio-
nalean bereziki, beren eskubideak bermatzea
(landa-bisitak, 2018ko uztaila eta 2019ko uz-
taila), berriro ezartzeko eta konpentsatzeko
prozesu baten etengabeko mehatxua dagoe-
lako, proiektuaren garrantzia eta enpresarekin
izan diren elkarrizketa informalak kontuan har-
tuz. Bestalde, taktikak aplikatu ditu erkidego in-
digena eta nekazari erkidegoa banatzeko (lan-
da bisita, 2018ko iraila).

Horrek beste gatazka garrantzitsu bat erakus-
ten du, herrialdeko beste eremu batzuetan
gertatu dena, konpentsazioekin zerikusia due-
na, eta enpresen gizarte-erantzukizunarekin
ere lotuta dagoena, erkidegoek izaten dituzten
gizarte, ingurumen eta kultura eraginengatik.
Hori guztia epe laburrean areagotu daiteke.
Printzipioz, ustezko jakintza tekniko baten bar-
ruan, eta dena inbentario baten bidez neur
daitekeela dioen ideian oinarrituz, naturarekiko
harremanak ulertzeko eta gauzatzeko modu
desberdinak esaterako kendu eta tasatzen dira,
edo Zenú herri gisa osatzen dituzten berezko
sinesmenak, komuneroen hitzetan "preziorik ez
dutenak" (landa-bisita, 2018ko iraila).

Hori guztia lidergoak arriskuan jartzen dituz-
ten legez kontrako eragile armatuen lurralde
kontroleko esparru batean, erauzketa-enpre-
sekin egiteko negoziazioari begira. Legez
kontrako eragile armatuak egotea, meatzaritza
kriminalarekin lotuta, eta beren errentak be-
reganatzeko haien artean sortzen diren lehia
berriak, erkidego indigenengan nahiz inguru-
menean eragin handiak dituen beste gatazka
bat da. Funtzionario edota estatu erakunde ba-
tzuen kontrol eta onarpen faltak, eta GAPDek
erauzketa-errentak finantzazio iturri gisa man-
tentzea lortu duten jarraitutasunak, legez kon-
trako taldeek pixkanaka formalizatzen eta es-
tatu erakundeen arreta pribilegiatua jasotzen
amaitzen duten ekonomiak finkatzeko egiten
duten indarkeriaren erabileraren harreman
konplexua adierazten dute. Horrela, politika pu-
blikoen xede pribilegiatua izaten dira, herri eta
erkidegoen eskubideen aldean.

Azkenik, lurraren ustiapenak eta lurpeko elementuen erauzketak lurraldearen zenbait apurketa eta aldaketa ekarri dituzte, nabarmen nariatu dituztenak eremuan bizi diren erkidego indigena eta nekazari erkidegoen bizimoduak. Puerto Libertadorerako, kontuan hartuz gizarte-egoera konplexua duela, premiazkoagoa da gizarte landa garapeneko programak ezartzea eta nekazarien ekonomia eta bake akordioek nekazaritzako elikagaien ekoizpena indartzea, izan ere, murriztuta gera daiteke, hain zuzen ere meatze jarduerak lurralde antolamendua-

ren lehenetsunak ezartzen dituelako (Coronado & Barrera, 2016, 91-92. or.). Gainera, ziur asko, hurrengo urteetan ezartzen ere jarraituko du. Gaur egun, erkidego horiek bizi duten presioa handia da, eta beldur dira lurraldean bizitzeko aukera izango ote ez duten, bai gosearengatik, bai eragile armatuak egoteagatik edo tokiz aldatzeko mehatxuarengatik.

Meazuloen sarreraren irudia, El Alacrán meatzea.

Erreferentziak

- Anaya, Juan & Coronado, Sergio. (2014). Una mirada al extractivismo en el sur de Córdoba. En Restrepo, Ana & Medina, Javier. (editoreak). *Córdoba la tierra y el territorio, aportes para el debate* (13-38. or.). Bogotá: Cinep.
- Aponte, Andrés. (2014). Armar la hacienda: territorio, poder y conflicto en Córdoba, 1958-2012. En González et al., *Territorio y conflicto en la costa Caribe* (97-226. or.). Bogotá: CINEP/PPP & ODECOFI.
- Bernal, Alexandra. (2009). La minería del ferróniquel: un caso sui generis de la relación entre recursos naturales y conflicto armado en Colombia. Zientzia politikoko masterrarentesia. Bogotá: Los Andesko Unibertsitatea.
- Carvajal, Laura María. (2016). *Extractivismo en América Latina. Impacto en la vida de las mujeres y propuestas de defensa del territorio*. Bogotá: Latinoamerikako Premiazko Ekintza Funtsa.
- Contraloría Departamental de Córdoba. (2010). *Informe Final, queja 037: presunto daño en al recurso natural por caer residuos en la Ciénaga de Ayapel producto de la extracción de oro*. Ayapel: Contraloría Departamental de Córdoba.
- Coronado, S. & Barrera, V. (2016). Recursos mineros y construcción de paz territorial. ¿Una contradicción insalvable? En Coronado, S. & Ulloa, A. *Extractivismos y posconflicto en Colombia: retos para la paz territorial*. 59-103. Bogotá, Kolonbiako Unibertsitate Nazionala & Cinep/PPP.
- Corporación Autónoma Regional de los Valles del Sinú y del San Jorge –CVS–. (2018). *Respuesta a Comisión Quinta de la Cámara de Representantes de 9 de noviembre de 2018 Oficio 040.16919*.
- Corporación Autónoma Regional de los Valles del Sinú y del San Jorge –CVS–. (2019). *26064 ebazpena, 2019ko ekainaren 4koa*.
- Drogaren eta Delituaren aurkako Nazio Batuen Bulegoa -UNODC-. (2013). *Monitoreo de cultivos de Coca 2013*. Kolonbia. Hemendik berreskuratutakoa: https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Colombia/Colombia_Monitoreo_de_Cultivos_de_Coca_2013_web.pdf
- Drogaren eta Delituaren aurkako Nazio Batuen Bulegoa -UNODC-. (2019). *Colombia: Informe de Monitoreo de Territorios Afectados por Cultivos Ilícitos 2018*. Bogotá: UNODC-SIMCI.
- Ekonomiako Lankidetzeta eta Garapenerako Era kudea -ELGE-. (2016). *Debida diligencia en la cadena de suministros de oro colombiana: perspectivas generales*. Hemendik berreskuratutakoa: <https://mneguidelines.oecd.org/Colombia-gold-supply-chain-overview-ESP.pdf>
- El Espectador. (2019ko maiatzaren 31). *La violencia está despoblando el sur de Córdoba*. Hemendik berreskuratutakoa: <https://www.elespectador.com/colombia2020/territorio/la-violencia-esta-despoblando-el-sur-de-cordoba-articulo-857821>
- García Velandia, Martha Cecilia. (2015a). *Las organizaciones y movilizaciones sociales por la defensa de los recursos y bienes naturales. Un desafío para la democracia y el desarrollo en América Latina. Una mirada desde la sociedad civil. Informe sobre democracia y desarrollo en América Latina 2012-2013*. Asociación Latinoamericana de Organizaciones de Promoción del Desarrollo –ALOP–. Hemendik berreskuratutakoa: http://mesadearticulacion.org/wp-content/uploads/2015/05/INFORME-SOBRE-DEMOCRACIA-Y-DESARROLLO-EN-AMERICA-LATINA-2012_2013_FINAL.pdf
- García Velandia, Martha Cecilia. (2015b). Meatze eta hidrokarburoen erauzketaren arau esparrua eta alderdi sozioekonomikoak Kolonbian. En *Informe sobre democracia y desarrollo en América Latina 2012-2013, las organizaciones y movilizaciones sociales por la defensa de los recursos y bienes naturales. Un desafío para la democracia y el desarrollo en América Latina, una mirada desde la sociedad civil. Informe Nacional Colombia*. Asociación Latinoamericana de Organizaciones de Promoción –ALOP– & Centro de Investigación y Educación Popular –CINEP/Programa por la Paz–. Hemendik berreskuratutakoa: <https://jesuitas.co/docs/332.pdf>
- Giza Eskubideen Presidentetza Programaren Behatokia eta DIH. (2009). *Dinámica de la violencia en el departamento de Córdoba 1967-2008*. Bogotá: Giza Eskubideen Presidentetza Programa eta DIH.

- González, Fernán. (2014). Configuración regional y violencia: a modo de introducción. En González et al. *Territorio y conflicto en la costa Caribe* Bogotá: CINEP/PPP & ODECOFI.
- Harvey, David. (2004). The 'new' imperialism: accumulation by dispossession. En Panitch, Leo & Leys, Colin (editoreak). *Socialist Register 2004: The New Imperial Challenge*. 40 liburukia. 63-87.
- Herriaren Defentsa Erakundea. (2010). *La minería de hecho en Colombia*. Bogotá: Herriaren Defentsa Erakundea.
- Herriaren Defentsa Erakundea. (2014). *Informe defensorial explotación de níquel proyecto Cerromatoso Montelíbano-Córdoba*. Bogotá: Herriaren Defentsa Erakundea.
- Herriaren Defentsa Erakundea. (2015). *La minería sin control. Un enfoque desde la vulneración de los Derechos Humanos*. Bogotá: Herriaren Defentsa Erakundea.
- Herriaren Defentsa Erakundea (2017). *Informe de Riesgo No. 029-17*. Bogotá: Herriaren Defentsa Erakundea.
- Herriaren Defentsa Erakundea. (2018a). *Alerta Temprana de Inminencia 023-18*. Bogotá: Herriaren Defentsa Erakundea.
- Herriaren Defentsa Erakundea (2018b). *Alerta Temprana 083-18 para Montelíbano, Puerto Libertador y Tierralta*. Bogotá: Herriaren Defentsa Erakundea.
- Humanitarian Response. (2019). Colombia: Reporte de Situación N° 1 - Desplazamientos Masivos Puerto Libertador (Córdoba). Hemendik berreskuratutakoa: <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/colombia/document/colombia-reporte-de-situación-no-1-desplazamientos-masivos-puerto>
- Ingurumen eta Garapen Iraunkorrekoko Ministerioa. (2010). *2715. dekretua*.
- Ingurumen eta Garapen Iraunkorrekoko Ministerioa. (2018). *2210 ebazpena*.
- Kolonbiako Errepublikak. (1993). *99. Legea*.
- Kolonbiako Errepublikak. (1994). *136. Legea*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2001) *685. Legea*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2010). *1382. Legea*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2013). *933. dekretua*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2013b). *1658. Legea*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2015a). *1073. dekretua*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2015b). *1753. Legea*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2017). *893. dekretua*.
- Kolonbiako Errepublikak. (2019). *1955. Legea*.
- Kolonbiaren aldeko Foro Nazionala. (2017). *El sector extractivo en Colombia 2017*. Observatorio de las Industrias extractivas en Colombia. BROT: Bogotá.
- Konstituzio Auzitegia. (2011). *C-366 epaia*.
- Konstituzio Auzitegia. (2014). *C-123 epaia*.
- Konstituzio Auzitegia. (2016). *C-389 epaia*.
- Konstituzio Auzitegia. (2017a). *SU-133 epaia*.
- Konstituzio Auzitegia. (2017b). *T-733 epaia*.
- Kordobako Departamentua. (2016). *Plan de Desarrollo Departamental 2016 - 2019 "Unidos por Córdoba"*. Montería: Asamblea Departamental de Córdoba.
- La Silla Vacía (2012). *Cerro Matoso: la punta del iceberg del pulso minero*. Hemendik berreskuratutakoa: <http://lasillavacia.com/historia/cerromatoso-la-punta-del-iceberg-del-pulso-minero-34641>
- Leal, Claudia, & Van Ausdal, Shawn. (2014). Paisajes de libertad y desigualdad: historias ambientales de las costas pacífica y caribe de Colombia. En *Desigualdades socio-ambientales en América Latina*. (Editoreak). Göbel, Barbara; Góngora-Mera, Manuel & Ulloa, Astrid. 169-209. Bogotá: Kolonbiako Unibertsitate Nazionala.
- Legast, Anne. (1980). *La fauna en la orfebrería Zenú*. Bogotá: Fundación de Investigaciones Arqueológicas Nacionales del Banco de la República.
- Lurraldea Berritzeko Agentzia - ART - . (2018a). *Pacto Municipal Para La Transformación Regional - PMRT: Municipio De Puerto Libertador*.
- Lurraldea Berritzeko Agentzia - ART - . (2018b). *Plan de Acción para la Transformación Regional. PATR Subregión Sur De Córdoba*.

- Martínez, Mario; Peña, Juliana; Calle, Marcela & Velásquez, Fabio. (2013). *La normativa minera en Colombia*. Bogotá: Kolonbiaren aldeko Foro Nazionala.
- Massé, Frédéric. (2013a). *Actores armados ilegales y sector minero en Córdoba*. Bogotá: CITpax Colombia.
- Massé, Frédéric. (2013b). Minería y post conflicto: ¿es posible una minería de oro libre de conflicto en Colombia?. En *Minería y desarrollo. 4. liburukia: minería y comunidades: impactos, conflictos y participación ciudadana*. Eds. Henao, Juan Carlos & Espinoza, Ana Carolina. 257-282. Bogotá: Kolonbiako Kanpoko Unibertsitatea.
- McKay, Ben & Colque, Gonzalo. (2013). Bolivia's soy complex: the development of "productive exclusion". *Journal of Peasant Studies*, v. 43, n.2, 583-610 or.
- Meatzaritza Agentzia Nazionala –ANM–. (2016). *Reporte de anotaciones*.
- Meatzaritza Agentzia Nazionala –ANM–. (2017). *Se lanzó "Colombia vale Oro"*. Hemendik berreskuratutakoa: https://www.anm.gov.co/?q=se_lanzo_colombia_vale_oro_boletin_prensa
- Meatzaritza Agentzia Nazionala –ANM–. (2018a). *Colombia. Explorando oportunidades*. Hemendik berreskuratutakoa: https://www.anm.gov.co/sites/default/files/cartilla_anm_2018_pqpliego.pdf
- Meatzaritza Agentzia Nazionala –ANM–. (2018b). *Oro*. Hemendik berreskuratutakoa: <http://mineriaencolombia.anm.gov.co/images/Presentaciones/FICHA-MINERAL--ORO-2018.pdf>
- Meatze eta Energia Ministerioa. (2013). *2191. dekretua*.
- Meatze eta Energia Ministerioa. (2015). *276. dekretua*.
- Meatze eta Energia Ministerioa. (2016). *1666. dekretua*.
- Memoria Historikoko Zentro Nazionala –CNMH–. (2016). *Grupos Armados Posdesmovilización (2006-2015). Trayectorias, rupturas y continuidades*. Bogotá: CNMH.
- Méndez, Gudilfredo. (2011). *Descubren 106 minas ilegales en Córdoba y Antioquia*. Portafolio.co, Finanzas. Hemendik berreskuratutakoa: <http://www.portafolio.co/economia/descubren-106-minas-ilegales-cordoba-y-antioquia>
- Minerales Córdoba, (2018). *Technical report on the El Alacrán Project. Department of Córdoba, Colombia*. Hemendik berreskuratutakoa: <http://www.cordobamineralscorp.com/assets/docs/April-2018-SMReport.pdf>
- Minerales Córdoba. (2019). *Córdoba Announces Positive Preliminary Economic Assessment for the San Matias Copper-Gold-Silver Project*. Hemendik berreskuratutakoa: <http://www.cordobaminerals.com/assets/docs/nr/PR15-19-San-Matias-PEA-Final-v2.pdf>
- Montoya, Carlos; Alonso, Laura & Negrete, Víctor. (2016). *Municipios avanzando hacia el postconflicto. Kordobako Departamentua*. Fundación Paz y Reconciliación. Hemendik berreskuratutakoa: http://viva.org.co/cajavirtual/svc0503/pdfs/Informe%20Final_C%C3%B3rdoba.pdf
- Murcia, Diana. (2014). Revisión crítica del derecho a la consulta previa de proyectos y sus procedimientos. En *Revista Semillas 55/56*. 54-59. Bogotá: Grupo Semillas.
- Nazio Batuen programa Garapenerako. (2018). *Alto San Jorgeko Zenúk aurkeztu zuen zentsuaren frogagiria*. Hemendik berreskuratutakoa: <http://www.co.undp.org/content/colombia/es/home/presscenter/pressreleases/2018/05/03/resguardo-zen-del-alto-san-jorge-present-su-censo.html>
- Negrete, Rodrigo. (2013). *Derechos, minería y conflictos. Aspectos normativos*. En *Minería en Colombia. Derechos, políticas públicas y gobernanza*. Editorea. Garay, Jorge Luis. 23-54. Bogotá: Contraloría General de la República.
- Negrete, Rodrigo. (2017ko azaroa). *Competencia municipal para la prohibición de actividades mineras y de hidrocarburos*. Serie Ideas Verdes N°2. Bogotá: Heinrich Böll fundazioa.
- Negrete, Víctor. (2016). *El desarrollo rural territorial en el sur de Córdoba*. Montería: CORSOC. Hemendik berreskuratutakoa: http://viva.org.co/cajavirtual/svc0503/pdfs/Documento%20PNUD-CORSOC_2.pdf
- Pardo, Álvaro. (2013). *Propuestas para recuperar la gobernanza del sector minero colombiano*.

- En *Minería en Colombia. Derechos, políticas públicas y gobernanza*. Editorea. Garay, Jorge Luis. 177-211. Bogotá: Contraloría General de la República.
- Pardo, Álvaro. (2018). *Extractivismo, derechos y tributación: cooptación del Estado colombiano, un caso de estudio*. Heinrich Böll fundazioa. Hemendik berreskuratutakoa: https://co.boell.org/sites/default/files/20181003_ideas_verdes_11_web.pdf
- Pardo, María del Pilar. (2012). *Minería informal, ilegal y criminal en el gobierno de Santos*. Razón Pública: Política y Gobierno. Hemendik berreskuratutakoa: <http://www.razonpublica.com/index.php/politica-y-gobierno-temas-27/3420-mineria-informal-ilegal-y-criminal-en-el-gobierno-santos.html>
- Paz, Antonio. (2014). *Oro y Bacrim, el verdadero precio*. En Especiales Semana Sostenible, No todo lo que brilla es oro. Semana.com. Online: <http://sostenibilidad.semana.com/medio-ambiente/multimedia/mineria-colombia-mineria-ilegal-criminal/32198>
- Plangintzako Departamentu Nazionala -DNP-. (2018). *Bases del Plan Nacional de Desarrollo 2018 – 2022. Pacto por Colombia, pacto por la equidad*. Bogotá: Plangintzako Departamentu Nazionala.
- Portafolio. (2018ko ekainaren 1). *Primera mina de cobre del país iniciará producción en seis años*. Hemendik berreskuratutakoa: <https://www.portafolio.co/economia/primera-mina-de-cobre-del-pais-iniciara-produccion-en-seis-anos-518016>
- Puche, M. A. (s.f.). *Minería de oro en la zona amortiguadora del Parque Nacional Natural Paramillo, Córdoba*. Colombia: Paramillo Parque Nacional Naturala.
- Rodríguez, Gloria. (2008). La consulta previa, ¿Oportunidad o amenaza?. En *Revista Semillas* 36/37. 11-16. Bogotá: Grupo Semillas.
- Rubiano, Sergio. (2012). *La regulación ambiental y social de la minería en Colombia: comentarios al Proyecto de ley de reforma al Código de Minas*. Bogotá: Fescol & Foro Nacional Ambiental.
- Sauer, Sergio & Borrás Jr., Saturnino. (2016). "Land Grabbing" and "Green Grabbing": una lectura da "corrida na produção acadêmica" sobre apropriação global de terras. En *CAMPO-Territorio: revista de geografia agraria*. Edizio berezia. 10.14393/RCT112301.
- Serrano, Catalina. (2016a). *Defender el territorio es construir paz. La experiencia de los pueblos indígenas del Alto San Jorge en Córdoba*. Bogotá: CINEP/PPP.
- Serrano, Catalina. (2016b). Minería y territorio en el sur de Córdoba: viejos y nuevos retos para la construcción de paz territorial. En Coronado, S. & Ulloa, A. *Extractivismos y posconflicto en Colombia: retos para la paz territorial*. 201-234. Bogotá, Kolonbiako Unibertsitate Nazionala & Cinep/PPP.
- Ulloa, Astrid. (2014). Geopolíticas del desarrollo y la confrontación extractivista minera: elementos para el análisis en territorios indígenas en América Latina. En *Extractivismo minero en Colombia y América Latina*. (Editoreak). Göbel, Barbara & Ulloa, Astrid. 426-458. Bogotá: Ibero-Amerikanisches Institut & Universidad Nacional de Colombia.
- Unidad de Planeación Minero Energética –UPME–. (2005). *Distritos mineros: exportaciones e infraestructura de transporte*. Bogotá: Meatze eta Energia Ministerioa.
- Unidad de Planeación Minero Energética –UPME–. (2006). *Colombia País Minero. Plan Nacional para el Desarrollo Minero. Visión al año 2019*. Bogotá: Meatze eta Energia Ministerioa.
- Vargas, Héctor. (2014). *Sociedad Minera El Alacrán Colombia. El Alacrán Copper & Gold. Resumen Ejecutivo*. Hemendik berreskuratutakoa: [https://es.scribd.com/document/351926500/Reporte EA-HVC-Mayo-14-V7](https://es.scribd.com/document/351926500/Reporte-EA-HVC-Mayo-14-V7)
- Zenbait erakunde. (2016ko ekaina). *Los fallos de la corte denotan los problemas constitucionales de la minería en Colombia, no un sesgo ideológico. Pronunciamiento social sobre los argumentos esbozados por representantes del sector minero en contra de la jurisprudencia de la Corte Constitucional*. Hemendik berreskuratutakoa: <https://censat.org/es/noticias/los-fallos-de-la-corte-denotan-los-problemas-constitucionales-de-la-mineria-en-colombia-no-un-sesgo-ideologico-2>

Eranskina. PATRen eraikuntzan meatzaritzari buruzko lehenetsitako Ekimenak

Ekimena	Ezartzeko lurralde esparrua
Meatze antolamendu energetikoko estrategien eraikuntza, eta hidrokarburoak landa erkidegoen eta erkidego etnikoen partaidetza mekanismo eraginkorrekin, Sinúko eta Alto San Jorgeko haranetako eskualdeko korporazio autonomoa - CVS -, Ingurumen Ministerioa, Kolonbiako Parke Nazional Naturalak - PNNC-, ANM, ANH, eskualdeko ekosistema estrategikoekin eta lurraldeko gainerako ekoizpen-jarduerekin bateragarriak diren erabilera-araubide bat ezartzeko.	Udala
Proiektu bat formulatzea eta gauzatzea azpieskualdeko azterlanak egiteko, non lurraldeko agintariek, agintari etnikoek eta erkidego nekazariak parte hartzen duten, eta meatzaritzak Kordobako hegoaldean sortutako eragin positibo eta negatiboak, meatze ordenamendu energetikoko eta hidrokarburoen estrategien inguruko erabakiak hartzea indartzen duena.	Azpieskualdea
Mineralen eta arrasteko materialen artisau meatzaritza jarduera formalizatzea San Jorge ibaiaren goi eta erdi arroan eta Sinú gainean, lan baldintzak hobetzeko eta lan istripuak txikiagotzeko, eta meatzari txikiak gai teknikoetan, lan eta enpresa gaietan hezteko helburuarekin.	Udala
Puerto Libertador udalerriko meatzari txikien meatzaritza tradizionala eta artisau meatzaritza formalizatzea, ANMren laguntzarekin.	Udala
Arduratsua ez den meatzaritzak narriatutako ekosistema estrategikoak berreskuratzeko proiektu bat egitea eta ezartzea Puerto Libertador udalerrian.	Udala
Nekazariei lehentasuna ematea etze ondasunak esleitzeko ustiapen eremuetan, edo indarreko meatze tituluak dauden eremuetan, ustiapena egiten ez daudenetan, Puerto Libertador udalerrian.	Udala
Errepublikako Kongresurako deia, etnikoak ez diren herritarrek meatze eta energia prozesuetan parte har dezaten, edo nekazarien lurraldea eragiten duten ingurumen lizentzia prozesuetan, Alto San Jorge eskualdean.	Nazionala

Iturria: Egileak egindakoa, ARTn oinarrituz (2018a, 2018b).

MUNICIPALIDAD DE NACARAN

ZONA
INESTABLE

Bilbao. Padre Lojendio, 2 - 2º
48008 Bilbao ☎ 944 151 135

Pamplona. Avenida Barañain, 2
31011 Pamplona ☎ 948 231 302

San Sebastián. Andía, 3
20004 San Sebastián ☎ 943 275 173

Vitoria-Gasteiz. Monseñor Estenaga, 1
01002 Vitoria-Gasteiz ☎ 945 202 676